

Renata Broniarz

Program nauczania języka rosyjskiego
jako drugiego języka obcego
w 4-letnim liceum ogólnokształcącym i 5-letnim technikum
(zgodny z wariantem podstawy programowej III.2.0. i III.2)



PROGRAM NAUCZANIA

języka rosyjskiego

Spis treści

Spis treści

1. Informacje ogólne	4
2. Wstęp	4
3. Ogólna koncepcja programu	4
4. Warunki umożliwiające realizację programu nauczania	5
4.1. Kwalifikacje nauczycieli	5
4.2. Wymiar godzin	5
4.3. Liczebność grup językowych	5
4.4. Materiały dydaktyczne i wyposażenie sal lekcyjnych	5
5. Cele kształcenia	6
5.1. Cele ogólne	6
5.2. Szczegółowe cele kształcenia	7
5.2.1. Sprawność rozumienia ze słuchu	7
5.2.2. Sprawność czytania ze zrozumieniem	7
5.2.3. Sprawność mówienia	7
5.2.4. Sprawność pisania	7
5.2.5. Reagowanie ustne	8
5.2.6. Reagowanie pisemne	8
5.2.7. Przetwarzanie tekstu	8
5.2.8. Wiedza o krajach nauczanego języka oraz o kraju ojczystym	8
5.2.9. Samoocena i techniki pracy samodzielnej	8
5.2.10. Praca w grupie	8
5.2.11. Korzystanie ze źródeł informacji	8
5.2.12. Stosowanie strategii komunikacyjnych	8
5.2.13. Świadomość językowa	9
5.3. Cele wychowawcze w nauce języka obcego	9

6. Zakres tematyki i treści nauczania	9
6.1. Ogólny zakres tematyki	9
6.2. Szczegółowy zakres tematyki nauczania oraz funkcje językowe i intencje komunikacyjne poszczególnych kręgów tematycznych	10
6.3. Materiał fonetyczny	14
6.4. Materiał gramatyczny	15
6.5. Materiał ortograficzny	17
7. Metodyczne aspekty realizacji programu	18
7.1. Uwagi ogólne	18
7.2. Planowanie pracy	19
7.3. Techniki nauczania podstawowych sprawności językowych	19
7.3.1. Rozumienie ze słuchu	19
7.3.2. Mówienie	20
7.3.3. Czytanie ze zrozumieniem	20
7.3.4. Pisanie	21
7.4. Techniki nauczania gramatyki	22
7.5. Techniki pracy nad przyswajaniem materiału leksykalnego	23
7.6. Techniki ćwiczenia poprawnej wymowy	23
7.7. Wykorzystanie ilustracji na lekcji języka obcego	24
7.8. Przykładowy scenariusz lekcji	24
7.9. Strategie uczenia się	25
7.10. Praca z <i>Portfolio językowym</i>	25
7.11. Internet jako środek dydaktyczny i źródło informacji	26
8. Ocenianie osiągnięć uczniów	27
8.1. Uwagi ogólne	27
8.2. Ocenianie osiągnięć uczniów w zakresie poszczególnych sprawności językowych	27
8.2.1. Sprawność rozumienia ze słuchu	28
8.2.2. Sprawność mówienia	28
8.2.3. Sprawność czytania ze zrozumieniem	28
8.2.4. Sprawność pisania	28
8.3. Ocenianie uczniów z problemami dyslektycznymi	29
8.4. Wewnątrzszkolny system oceniania	30
9. Bibliografia	30

1. Informacje ogólne

Przedmiot:

- język rosyjski jako drugi język obcy nowożytny – nauczany od początku od klasy I szkoły ponadpodstawowej (podstawa programowa – **wariant III.2.0. oraz III.2 kontynuacja języka rosyjskiego jako drugiego ze szkoły podstawowej**)

Typ szkoły: liceum ogólnokształcące i technikum

Etap nauki: III etap edukacyjny

Autor: Renata Broniarz

Renata Broniarz – wieloletnia nauczycielka języka rosyjskiego oraz języka niemieckiego w liceum ogólnokształcącym, edukator w zakresie nowoczesnych metod nauczania języka obcego i kształcenia dorosłych, autorka i współautorka programów nauczania, podręczników, a także innych publikacji z zakresu dydaktyki języka rosyjskiego.

2. Wstęp

Oprócz *Konstytucji RP*¹ i *Ustawy o systemie oświaty*² punktem odniesienia dla *Programu nauczania języka rosyjskiego jako drugiego języka obcego dla początkujących w 4-letnim liceum ogólnokształcącym i 5-letnim technikum* jest dokument *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II. stopnia*³. Program został opracowany na podstawie wariantu **III.2.0 i III.2.**⁴ powyższej podstawy i jest przeznaczony do pracy z uczniami rozpoczynającymi **lub kontynuującymi** naukę języka rosyjskiego w I klasie 4-letniego liceum ogólnokształcącego lub 5-letniego technikum (trzeci etap edukacyjny – język obcy nowożytny nauczany jako drugi).

Realizacja programu umożliwi uczniom osiągnięcie poziomu **A2+** według *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*⁵.

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Art. 70, Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483

² Dz.U. 2017 r. poz. 2198, art. 22a. *Dopuszczenie do użytku programu wychowania lub nauczania*

³ Dz.U. 2018 r. poz. 467

⁴ Podstawa programowa (trzeci etap edukacyjny – język obcy nauczany jako drugi) uwzględnia dwa warianty:
– III.2.0. – drugi język obcy nowożytny nauczany od początku w klasie I szkoły ponadpodstawowej – III.2. – kontynuacja nauki 2. języka obcego nowożytnego ze szkoły podstawowej

⁵ Por. Council of Europe: Daniel Coste, Brian North, Joseph Sheils, John Trim, *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa, 2003

3. Ogólna koncepcja programu

Od nowoczesnej szkoły społeczeństwo oczekuje przygotowania absolwentów do życia wśród osiągnięć współczesnej cywilizacji, do korzystania z możliwości, jakie ona tworzy, oraz do radzenia sobie z właściwymi jej problemami. Młody człowiek powinien więc posiadać kompetencje kluczowe opisane w preambule podstawy programowej⁶, a w szczególności umiejętności skutecznego komunikowania się, korzystania z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, planowania własnego rozwoju, dokonywania samooceny, rozwiązywania problemów we współpracy z innymi osobami czy instytucjami. W związku z tym, zgodnie z podstawą programową, niniejszy program nauczania kładzie duży nacisk na przygotowanie uczniów do:

- traktowania wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności,
- doskonalenia umiejętności myślowo-językowych (np. czytania ze zrozumieniem, wyjaśniania, uzasadniania, wnioskowania itp.),
- formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów,
- rozwijania własnych zainteresowań,
- integrowania wiedzy z różnych dyscyplin,
- rozwijania wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej,
- wyrabiania pasji poznawania świata,
- praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości,
- obcowania z kulturą i jej rozumienia.

Uczeń powinien opanować umiejętność świadomego posługiwania się językiem rosyjskim, a w konsekwencji – świadomego udziału w procesie komunikacyjnym.

Program określa cele edukacyjne, treści programowe, sposoby realizacji treści nauczania wskazanych w podstawie programowej oraz przewidywane osiągnięcia uczniów. Jego główne zadania to pomoc nauczycielowi w doborze skutecznych metod realizacji treści programowych, opracowaniu planu pracy pedagogicznej, opracowaniu systemu kontroli wyników nauczania, oraz doborze materiałów wspierających proces dydaktyczny. Program rekomenduje wskazówki metodyczne sprzyjające optymalizacji warunków rozwijania kompetencji komunikacyjnej w języku rosyjskim, uwzględniając możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów oraz warunków, w jakich program będzie realizowany.

⁶ Zob. Dz.U. 2018 r. poz. 467. Załącznik nr 1. Str. 2, 3

4. Warunki umożliwiające realizację programu nauczania

Aby umożliwić realizację programu nauczania, szkoła musi zapewnić odpowiednie warunki dla efektywnego przebiegu procesu dydaktycznego. Warunki te muszą uwzględniać aktualne przepisy prawa oświatowego (kwalifikacje nauczycieli, wymiar godzin i liczebność klas) oraz odpowiednie wyposażenie sal lekcyjnych i dostęp do materiałów dydaktycznych, biblioteki czy Internetu opisane w *Warunkach i sposobie realizacji*⁷ podstawy programowej.

4.1. Kwalifikacje nauczycieli

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli*⁸ kwalifikacje do nauczania języka rosyjskiego w liceum i technikum posiada osoba, która ukończyła:

- studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, na kierunku filologia rosyjska lub lingwistyka stosowana w zakresie języka rosyjskiego, i posiada przygotowanie pedagogiczne
- lub
- studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, w kraju, w którym językiem urzędowym jest język rosyjski, oraz posiada przygotowanie pedagogiczne lub
 - studia drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, na dowolnym kierunku (specjalności), i legitymuje się:
 - świadectwem egzaminu z języka rosyjskiego w stopniu zaawansowanym lub biegłym, o którym mowa w załączniku do rozporządzenia, oraz posiada przygotowanie pedagogiczne lub
 - świadectwem złożenia państwowego nauczycielskiego egzaminu z języka rosyjskiego stopnia II, o którym mowa w załączniku do rozporządzenia lub
 - nauczycielskie kolegium języków obcych w specjalności języka rosyjskiego.

Ponadto nauczyciele języka rosyjskiego muszą spełniać wymagania opisane w *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela*⁹.

⁷ Dz.U. 2018 r. poz. 467. Załącznik nr 1. Str. 65–67

⁸ Dz.U. 2017 r. poz. 1575, str. 5–6

⁹ Dz.U. 2012 r. poz. 131

4.2. Wymiar godzin

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół*¹⁰ na obowiązkowe zajęcia edukacyjne z drugiego języka obcego nowożytnego przeznaczono dwie godziny lekcyjne tygodniowo w klasach I–IV liceum ogólnokształcącego, w technikum zaś – dwie godziny lekcyjne tygodniowo w klasach I–III oraz jedną godzinę lekcyjną tygodniowo w klasach IV–V.

Zgodnie z powyższymi zapisami, niniejszy program zakłada więc, że na jego realizację nauczyciel będzie miał do dyspozycji 2 godziny tygodniowo w czterech kolejnych klasach liceum (240 godzin w całym cyklu kształcenia) oraz 2 godziny tygodniowo w klasach I–III i po jednej godzinie w klasach IV–V technikum (240 godzin w całym cyklu kształcenia).

4.3. Liczebność grup językowych

Zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół*¹¹ w obowiązkowych zajęciach z języków obcych nowożytnych – w grupie oddziałowej lub międzyoddziałowej – może uczestniczyć nie więcej niż 24 uczniów. Przy podziale na grupy należy uwzględnić stopień zaawansowania znajomości języka obcego nowożytnego. Grupa językowa licząca nie więcej niż 24 osoby zapewnia aktywne uczestnictwo w zajęciach wszystkim uczniom, a jednocześnie zapewnia możliwość pracy w grupach.

4.4. Materiały dydaktyczne i wyposażenie sal lekcyjnych

Podstawowe materiały dydaktyczne to: właściwie dobrany do realizacji programu cykl podręczników z nagraniami i zeszytami ćwiczeń. Proces dydaktyczny wspierać będą także: słowniki, mapa, tradycyjna tablica do pisania, tablica korkowa, tablica magnetyczna oraz flipchart.

Biorąc pod uwagę specyfikę nauczanego przedmiotu (język obcy nowożytny), sala lekcyjna musi być wyposażona w odtwarzacz CD, który jest niezbędny do rozwijania u uczniów sprawności rozumienia ze słuchu. Aby spełnić wymagania opisane w *Warunkach i sposobie realizacji* podstawy programowej i tym samym umożliwić wykorzystywanie autentycznych materiałów źródłowych, w sali muszą znajdować się: tablica multimedialna, komputer z dostępem do Internetu, rzutnik multimedialny oraz odtwarzacz DVD i telewizor.

¹⁰ Dz.U. 2017 r. poz. 703

¹¹ tamże

5. Cele kształcenia

5.1. Cele ogólne

Jednym z najważniejszych zadań liceum i technikum opisanych w preambule podstawy programowej jest rozwijanie kompetencji komunikacyjnej (m.in. umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi) i kompetencji językowej (umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie jako podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumiewania się w różnych sytuacjach komunikacyjnych), stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy. Głównym celem nauczania języka rosyjskiego jest opanowanie przez uczniów umiejętności skutecznego porozumiewania się w tym języku.

Uświadomienie celów jest niezwykle istotne dla prawidłowego przebiegu procesu dydaktycznego i wychowawczego. Cele formułuje nauczyciel, a następnie zapoznaje z nimi uczniów oraz udostępnia je do wglądu rodzicom uczniów oraz swoim przełożonym. Cele przedstawione w jasny, czytelny i zrozumiały sposób pozwalają nauczycielowi właściwie przygotować i przeprowadzić proces nauczania oraz kontrolę wyników, uczniowi zaś umożliwiają dokonanie samooceny.

Zgodnie z zapisami zawartymi w wariantach **III.2.0. oraz III.2** podstawy programowej uczeń posługujący się językiem rosyjskim na tym etapie powinien:

- posługiwać się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów wskazanych w wymaganiach szczegółowych,
- rozumieć proste wypowiedzi ustne artykułowane wyrażenie, w standardowej odmianie języka, a także proste wypowiedzi pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych,
- tworzyć krótkie, proste, spójne i logiczne wypowiedzi ustne i pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych,
- uczestniczyć w rozmowie i w typowych sytuacjach reagować w sposób zrozumiały, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej, ustnie lub pisemnie w formie prostego tekstu, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych,
- zmieniać formę przekazu ustnego lub pisemnego w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

Zgodnie z zapisami zawartymi w *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* dla poziomu A2+, uczeń posługujący się językiem rosyjskim na tym etapie powinien:

- rozumieć wypowiedzi i często używane wyrażenia związane z życiem codziennym (np. podstawowe informacje dotyczące osoby rozmówcy i jego rodziny, zakupów, otoczenia, pracy),
- potrafić porozumiewać się w rutynowych, prostych sytuacjach komunikacyjnych, wymagających jedynie bezpośredniej wymiany zdań na tematy znane i typowe,
- potrafić w prosty sposób opisywać swoje pochodzenie i otoczenie, w którym żyje, a także poruszać tematy związane z najważniejszymi potrzebami życia codziennego.

Zgodnie z zapisem w preambule podstawy programowej mówiącym o tym, że *Europejski system opisu kształcenia językowego* nie ma formalnego odniesienia do podstawy programowej i ma jedynie ułatwić określenie poziomu biegłości językowej oczekiwanego od absolwenta liceum ogólnokształcącego lub technikum należy pamiętać, że określenie A2 nie jest precyzyjne i może to oznaczać, że w klasach zmotywowanych można oczekiwać od uczniów osiągnięć wykraczających poza ten poziom. Taką sytuację dopuszczają również zapisy w art. 22a *Ustawy o systemie oświaty*¹² oraz dokument *Wytoczne do tworzenia programów nauczania i scenariuszy zajęć*¹³ wydany przez ORE. Uczniowie realizujący wariant III.2.0 – oprócz osiągnięć określonych dla poziomu A2 – będą mogli włączyć do swojego repertuaru językowego pewne elementy tzw. samodzielności językowej (B1). Samodzielność językowa powinna przejawiać się w tym, że w podstawowym zakresie uczeń będzie umiał sprostać sytuacjom komunikacyjnym związanym m.in. z podróżą do Rosji.

¹² *Ustawa o systemie oświaty* Dz.U. z dnia 29 listopada 2017 r., poz. 2198, Art. 22a, ustęp 4: Program wychowania przedszkolnego i programy nauczania, o których mowa w ust. 1 i 3, mogą obejmować treści nauczania wykraczające poza zakres treści nauczania ustalonych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, treści nauczania ustalonych dla danych zajęć edukacyjnych w podstawie programowej kształcenia ogólnego [...].

¹³ Borgensztajn Joanna i inni, *Wytoczne do tworzenia programów nauczania i scenariuszy zajęć*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2018, s. 8: Treści nauczania zawarte w programie nauczania mogą wykraczać poza treści ustalone w podstawie programowej, natomiast nie dopuszcza się, by treści w programie nauczania nie wyczerpywały treści podstawy programowej. Program jest więc dokumentem szerszym i – z punktu widzenia możliwości wykorzystania w procesie dydaktycznym – dokładniejszym niż podstawa programowa, która wytycza kierunek: wskazuje cele i treści kształcenia konieczne do zrealizowania w danym przedmiocie na określonym etapie edukacyjnym. Natomiast w programie nauczania treści te mogą być rozszerzone zgodnie z koncepcją autora i są obudowane opisem metod i technik nauczania oraz sposobów sprawdzania poziomu osiągniętych wymagań przez uczniów.

Poza tym uczeń powinien zrozumieć zasadnicze wątki przekazu zawartego w standardowych wypowiedziach z zakresu spraw i zdarzeń typowych dla szkoły czy czasu wolnego. W zakresie tworzenia wypowiedzi zaś, czy to ustnych, czy pisemnych, uczeń będzie umiał tworzyć proste, w miarę spójne wypowiedzi na tematy, które są mu znane, bądź go interesują. Ponadto uczeń będzie w prosty sposób opisywał wydarzenia, doświadczenia osobiste oraz plany, projekty i marzenia odnoszące się do jego przyszłości.

Doprowadzenie uczniów do poziomu zbliżonego do B1 stwarza im ponadto realną możliwość przystąpienia do egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym, o ile zechcą uzupełnić działania na lekcji dodatkową pracą własną. Zatem nauczyciele, którzy dysponują skutecznymi metodami nauczania i spotykają się z chęcią intensywnej pracy nad językiem ze strony swoich uczniów, mają przy tak określonej siatce godzin realną możliwość realizacji celów komunikacyjnych określonych przez poziom biegłości B1. Należy pamiętać, że większość nauczycieli wykorzystująca niniejszy program zdobyła doświadczenie w nauczaniu języka rosyjskiego zgodne z podstawą programową sprzed reformy systemu edukacji, tzn. w cyklu trzyletnim wspierali oni uczniów kontynuujących naukę języka obcego w opanowaniu treści nauczania na poziomie B1. Zatem – jeżeli stopień zaawansowania uczniów sprzyja rozwijaniu kompetencji wykraczających poza umowne A2 – nie należy ograniczać potencjału zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Powinno umożliwić się uczniom realizację celów z zakresu samodzielności językowej (B1).

Język obcy nowożytny nauczany jako drugi (szkoła ponadpodstawowa: liceum, technikum)	III.2.0	język obcy nowożytny nauczany od początku	A2/A2+
	III.2	kontynuacja drugiego języka obcego nowożytnego ze szkoły podstawowej	A2+/B1

5.2. Szczegółowe cele kształcenia

Aby osiągnąć cele ogólne, należy sprecyzować i konsekwentnie realizować szczegółowe cele kształcenia. Cele te są związane przede wszystkim z nabywaniem i rozwijaniem przez uczniów czterech podstawowych sprawności językowych.

Zgodnie z wariantem **III.2.0. oraz III.2** podstawy programowej oraz zasadami dydaktyki języków obcych, uczący się języka rosyjskiego na tym etapie powinien posługiwać się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) w zakresie tematyki programowej, umożliwiającym realizację poniższych wymagań:

5.2.1. Sprawność rozumienia ze słuchu

Uczeń powinien rozumieć proste wypowiedzi ustne (np. rozmowy, wiadomości, komunikaty, ogłoszenia, instrukcje) artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka, to znaczy:

- reagować na polecenia,
- określać główną myśl wypowiedzi,
- określać intencje nadawcy/autora wypowiedzi,
- określać kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, sytuację, uczestników),
- znajdować w wypowiedzi określone informacje,
- rozróżniać formalny i nieformalny styl wypowiedzi.
- **układać informacje w określonym porządku (tylko dla wariantu III.2)**

5.2.2. Sprawność czytania ze zrozumieniem

Uczeń powinien rozumieć proste wypowiedzi pisemne (np. listy, e-maile, SMS-y, kartki pocztowe, napisy, broszury, ulotki, jadłospisy, ogłoszenia, instrukcje, rozkłady jazdy, historyjki obrazkowe z tekstem, artykuły, teksty narracyjne, recenzje, wywiady, wpisy na forach i blogach, teksty literackie), a co za tym idzie:

- określać główną myśl tekstu lub fragmentu tekstu,
- określać intencje nadawcy/autora tekstu,
- określać kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, **formę tekstu**, czas, miejsce, sytuację),
- znajdować w tekście określone informacje,
- układać informacje w określonym porządku,
- rozróżniać formalny i nieformalny styl tekstu.

5.2.3. Sprawność mówienia

Uczeń powinien tworzyć krótkie, proste, spójne i logiczne wypowiedzi ustne, to znaczy:

- opisywać ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska,
- opowiadać o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości,
- przedstawiać fakty z przeszłości i teraźniejszości,
- przedstawiać intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość,
- opisywać upodobania,
- wyrażać i uzasadniać swoje opinie, **przedstawiać opinie innych osób**,
- wyrażać uczucia i emocje,
- stosować formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

5.2.4. Sprawność pisania

Uczeń powinien tworzyć krótkie, proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne (np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, kartkę pocztową, e-mail, historyjkę, **list prywatny**, wpis na blogu), to znaczy:

- opisywać ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska,

- opowiadać o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości,
- przedstawiać fakty z przeszłości i teraźniejszości,
- przedstawiać intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość,
- opisywać upodobania,
- wyrażać i uzasadniać swoje opinie, **przedstawiać opinie innych osób**,
- wyrażać uczucia i emocje,
- stosować formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

5.2.5. Reagowanie ustne

Uczeń powinien reagować ustnie w typowych sytuacjach, to znaczy:

- przedstawiać siebie i inne osoby,
- nawiązywać kontakty towarzyskie,
- rozpoczynać, prowadzić i kończyć rozmowę,
- podtrzymywać rozmowę w przypadku trudności w jej przebiegu (np. prosić o wyjaśnienie, powtórzenie, sprecyzowanie; upewnić się, że rozmówca zrozumiał jego wypowiedź),
- uzyskiwać i przekazywać informacje i wyjaśnienia,
- wyrażać swoje opinie, pytać o opinie, zgadzać się lub nie zgadzać się z opiniami innych osób,
- wyrażać swoje upodobania, intencje i pragnienia, pytać o upodobania, intencje i pragnienia innych osób,
- składać życzenia i gratulacje, odpowiadać na życzenia i gratulacje,
- zapraszać i odpowiadać na zaproszenie,
- proponować, przyjmować i odrzucać propozycje, **zachęcać**,
- prowadzić proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego,
- prosić o radę i udzielać rady,
- pytać o pozwolenie, udzielać i odmawiać pozwolenia,
- **ostrzegać**, nakazywać, zakazywać, **instruować**,
- wyrażać prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby,
- wyrażać uczucia i emocje (np. radość, smutek, **niezadowolenie**, **zdziwienie**, **nadzieję**, **obawę**),
- stosować zwroty i formy grzecznościowe.

5.2.6. Reagowanie pisemne

Uczeń powinien reagować w formie prostego tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, krótki list prywatny, e-mail, wpis na czacie lub forum internetowym) w typowych sytuacjach, to znaczy:

- przedstawiać siebie i inne osoby,
- nawiązywać kontakty towarzyskie; rozpoczynać, prowadzić i kończyć rozmowę (np. podczas rozmowy na czacie),

- uzyskiwać i przekazywać informacje i wyjaśnienia (np. wypełniać formularz/ankietę),
- wyrażać swoje opinie, pytać o opinie, zgadzać się lub nie zgadzać się z opiniami innych osób,
- wyrażać swoje upodobania, intencje i pragnienia, pytać o upodobania, intencje i pragnienia innych osób,
- składać życzenia i gratulacje, odpowiadać na życzenia i gratulacje,
- zapraszać i odpowiadać na zaproszenie,
- proponować, przyjmować i odrzucać propozycje; **zachęcać**, prowadzić proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego,
- prosić o radę i udzielać rady,
- pytać o pozwolenie, udzielać i odmawiać pozwolenia,
- **ostrzegać**, nakazywać, zakazywać, **instruować**,
- wyrażać prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby,
- wyrażać uczucia i emocje (np. radość, smutek, **niezadowolenie**, **zdziwienie**, **nadzieję**, **obawę**),
- stosować zwroty i formy grzecznościowe.

5.2.7. Przetwarzanie tekstu

Uczeń powinien potrafić przetwarzać prosty tekst ustnie lub pisemnie, to znaczy:

- przekazywać w języku rosyjskim informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach),
- przekazywać w języku rosyjskim lub w języku polskim informacje sformułowane w języku rosyjskim,
- przekazywać w języku rosyjskim informacje sformułowane w języku polskim.

5.2.8. Wiedza o krajach nauczanego języka oraz o kraju ojczystym

Uczeń powinien posiadać:

- podstawową wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności, które posługują się językiem rosyjskim (ze szczególnym uwzględnieniem Rosji), oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego,
- świadomość związku między kulturą własną i obcą oraz wrażliwość międzykulturową.

5.2.9. Samoocena i techniki pracy samodzielnej

Uczeń powinien:

- potrafić dokonać samooceny swojej pracy oraz postępów w nauce,
- wykorzystywać techniki samodzielnej pracy nad językiem (np. korzystanie ze słownika, poprawianie błędów, prowadzenie notatek, stosowanie mnemotechnik, korzystanie z tekstów kultury w języku rosyjskim).

5.2.10. Praca w grupie

Uczeń powinien potrafić współdziałać w grupie (np. w lekcyjnych i pozalekcyjnych językowych pracach projektowych).

5.2.11. Korzystanie ze źródeł informacji

Uczeń powinien umieć korzystać ze źródeł informacji w języku rosyjskim (np. z encyklopedii, mediów, instrukcji obsługi), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

5.2.12. Stosowanie strategii komunikacyjnych

Uczeń powinien potrafić stosować strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, identyfikowanie słów kluczy lub internacjonalizmów) i strategie kompensacyjne, w przypadku gdy nie zna lub nie pamięta wyrazu (np. upraszczanie formy wypowiedzi, zastępowanie wyrazu innym wyrazem, opis, wykorzystywanie środków niewerbalnych).

5.2.13. Świadomość językowa

Uczeń powinien posiadać świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami).

5.3. Cele wychowawcze w nauce języka obcego

Lekcje języka rosyjskiego powinny służyć realizacji wychowawczych zadań szkoły zapisanych w podstawie programowej. Nauczyciele w pracy wychowawczej, wspierając w tym zakresie działania rodziców, kształtują u uczniów cechy i postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak:

- uczciwość,
- wiarygodność,
- odpowiedzialność,
- wytrwałość,
- poczucie własnej wartości,
- szacunek dla innych ludzi,
- ciekawość poznawcza,
- kreatywność,
- przedsiębiorczość,
- kultura osobista,
- gotowość do uczestnictwa w kulturze,
- gotowość do podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej,
- postawa obywatelska,
- poszanowanie tradycji i kultury własnego narodu,
- poszanowanie dla innych kultur i tradycji,
- postawa szacunku dla środowiska przyrodniczego.

Kształcenie i wychowywanie w liceum ogólnokształcącym i technikum powinno sprzyjać rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Szczególną uwagę zwrócić należy na następujące aspekty:

- wzmacnianie u uczniów poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej,
- wzmacnianie przywiązania do historii i tradycji narodowych,
- przygotowywanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat,
- wychowywanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka,
- kształtowanie postawy szacunku dla środowiska przyrodniczego,
- motywowanie do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwijanie zainteresowania ekologią.

6. Zakres tematyki i treści nauczania

6.1. Ogólny zakres tematyki

Zaprezentowany w programie zakres tematyki jest zgodny z zapisami podstawy programowej, uwzględnia także zapisy zawarte w *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* dla poziomu A2. Uczniowie powinni potrafić porozumiewać się w prostych sytuacjach komunikacyjnych, w zakresie poniższych bloków tematycznych, odnoszących się do ich życia codziennego:

1. Człowiek
2. Miejsce zamieszkania
3. Edukacja
4. Praca
5. Życie prywatne
6. Żywnienie
7. Zakupy i usługi
8. Podróżowanie i turystyka
9. Kultura
10. Sport
11. Zdrowie
12. Nauka i technika
13. Świat przyrody
14. **Życie społeczne (np. zjawiska społeczne)**
(temat występuje tylko w wariantcie III.2)

6.2. Szczegółowy zakres tematyki nauczania oraz funkcje językowe i intencje komunikacyjne poszczególnych kręgów tematycznych

Lp.	Ogólny zakres tematyki	Szczegółowy zakres tematyki	Funkcje językowe / Intencje komunikacyjne
1.	Człowiek	dane personalne	<ul style="list-style-type: none"> rozpoczynanie i kończenie rozmowy stosowanie form powitania i pożegnania w sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych wskazywanie i podawanie nazw osób ze środowiska rodzinnego i szkolnego ucznia przedstawianie siebie i innych osób uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji dotyczących danych osobowych dotyczących osób z najbliższego otoczenia (imię, imię odojcowskie, nazwisko, wiek, adres, numer telefonu) zachęcanie do opowiadania o sobie*
		wygląd zewnętrzny i cechy charakteru	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat wyglądu zewnętrznego człowieka (wzrost, kolor oczu i włosów) uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat cech charakteru osób z najbliższego otoczenia opisywanie podstawowych elementów garderoby przedstawianie opinii innych osób na temat ubioru
		rzeczy osobiste	<ul style="list-style-type: none"> opisywanie podstawowych przedmiotów z najbliższego otoczenia uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat rzeczy z najbliższego otoczenia
		uczucia i emocje	<ul style="list-style-type: none"> nazywanie stanów emocjonalnych i zachowania osób ze środowiska rodzinnego i szkolnego ucznia wyrażanie uczuć
		umiejętności i zainteresowania	<ul style="list-style-type: none"> wyrażanie upodobań udzielanie podstawowych informacji na temat umiejętności, upodobań i zainteresowań własnych i innych osób uzyskiwanie podstawowych informacji na temat upodobań, zainteresowań i umiejętności osób z najbliższego otoczenia
		okresy życia	<ul style="list-style-type: none"> opisywanie okresów życia opowiadanie o wspomnieniach z własnego dzieciństwa przedstawianie wydarzeń z różnych okresów życia innych osób opisywanie planów na przyszłość i wyrażanie nadziei na ich spełnienie
2.	Miejsce zamieszkania	dom i jego okolica	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat miejsca zamieszkania (ulica, numer domu, kondygnacja, numer mieszkania) opisywanie domu (mieszkania) i jego najbliższej okolicy
		pomieszczenia i wyposażenie domu	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat pomieszczeń i ich podstawowego wyposażenia
		prace domowe	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat podstawowych czynności wykonywanych w gospodarstwie domowym
3.	Edukacja	szkoła i jej pomieszczenia	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat typów szkół, przedmiotów i ocen szkolnych w Polsce i w Rosji uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat pomieszczeń szkolnych i ich podstawowego wyposażenia
		przedmioty nauczania	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat przedmiotów nauczania oraz planu lekcji

* Wariant III.2 zawiera wszystkie informacje dotyczące wariantu III.2.0 oraz, te, które zapisano czcionką pogrubioną.

Lp.	Ogólny zakres tematyki	Szczegółowy zakres tematyki	Funkcje językowe / Intencje komunikacyjne
		uczenie się	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat podstawowych czynności wykonywanych przez osoby ze środowiska szkolnego ucznia zachęcanie do wspólnej nauki
		przybory szkolne	<ul style="list-style-type: none"> wskazywanie i podawanie nazw przyborów szkolnych
		oceny szkolne	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat ocen szkolnych w Polsce i w Rosji wyrażanie zadowolenia i niezadowolenia ze swoich scen szkolnych
		życie szkoły	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat wydarzeń szkolnych oraz ich uczestników
		zajęcia pozalekcyjne	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat zajęć pozalekcyjnych oferowanych przez szkołę
4.	Praca	popularne zawody i związane z nimi czynności i obowiązki	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat podstawowych czynności i obowiązków związanych z wybranymi zawodami
		miejsce pracy	<ul style="list-style-type: none"> podawanie nazw miejsc pracy przedstawicieli wybranych zawodów
		praca dorywcza	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat pracy podczas wakacji wyrażanie obaw związanych z pierwszą dorywczą pracą
		wybór zawodu	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji dotyczących planów zawodowych
5.	Życie prywatne	rodzina, znajomi i przyjaciele	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat wielkości rodziny oraz jej członków określanie stopnia pokrewieństwa bliskich osób nawiązywanie rozmowy i zawieranie znajomości uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat znajomych i przyjaciół wyrażanie opinii na temat przyjaźni i przyjaciół
		czynności życia codziennego	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat codziennych czynności wykonywanych przez osoby ze środowiska rodzinnego
		określanie czasu	<ul style="list-style-type: none"> określanie daty i czasu zegarowego (oficjalnie i potocznie)
		formy spędzania czasu wolnego	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat form spędzania czasu wolnego wyrażanie krótkiej opinii na temat ulubionych form wypoczynku zachęcanie do wspólnego spędzania czasu
		święta i uroczystości	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat popularnych świąt i uroczystości w Polsce i w Rosji składanie życzeń i gratulacji
		konflikty i problemy	<ul style="list-style-type: none"> opisywanie konfliktów i kryzysów w przyjaźni i ich przyczyn udzielanie i uzyskiwanie porad dotyczących rozwiązywania konfliktów w rodzinie, szkole i wśród przyjaciół wyrażanie uczuć i emocji związanych z konfliktami i kłótniami

Lp.	Ogólny zakres tematyki	Szczegółowy zakres tematyki	Funkcje językowe / Intencje komunikacyjne
6.	Żywnienie	artykuły spożywcze	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat podstawowych artykułów spożywczych
		posiłki i ich przygotowywanie	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat podstawowych posiłków oraz codziennego jadłospisu podawanie nazw podstawowych naczyń kuchennych oraz sztuców uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat produktów niezbędnych do przygotowania wybranych potraw opisywanie sposobu przygotowywania prostych potraw instruowanie, jak przygotować prosty posiłek
		lokale gastronomiczne	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat lokali gastronomicznych uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat karty dań zamawianie posiłku i regulowanie należności w restauracji wyrażanie opinii na temat dań
7.	Zakupy i usługi	rodzaje sklepów	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat podstawowych rodzajów sklepów uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat stoisk w sklepie spożywczym uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat zakupów za pośrednictwem Internetu
		towary i ich cechy	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat podstawowych artykułów spożywczych opisywanie podstawowych cech wybranych towarów wyrażanie krótkiej opinii na temat wybranych towarów porównywanie wybranych towarów
		sprzedawanie i kupowanie	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat cen wybranych artykułów wyrażanie życzeń, preferencji, aprobaty lub dezaprobaty stosowanie zwrotów grzecznościowych w dialogach prowadzonych podczas zakupów adekwatnie do sytuacji wyrażanie zdziwienia zbyt wysoką ceną
		środki płatnicze	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat form płatności
		wymiana i zwrot towaru	<ul style="list-style-type: none"> składanie reklamacji prowadzenie prostych negocjacji w przypadku konieczności wymiany towaru
		promocje	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat zalet wybranych towarów ostrzeżenie przed nieprzemysłanym wydawaniem pieniędzy
		korzystanie z usług	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat wybranych punktów usługowych wyrażanie życzeń, preferencji, aprobaty lub dezaprobaty stosowanie zwrotów grzecznościowych adekwatnie do sytuacji
8.	Podróżowanie i turystyka	środki transportu i korzystanie z nich	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat popularnych środków transportu uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat dworców (kolejowego, autobusowego, lotniczego) oraz podstawowych pomieszczeń dworcowych uzyskiwanie i udzielanie informacji dotyczących podróżowania autobusem, koleją i samolotem (kasa biletowa, informacja, rozkład lotów, rozkład jazdy, komunikaty na dworcu) instruowanie, jak skorzystać np. z automatu biletowego
		orientacja w terenie	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat lokalizacji miejsc, obiektów i osób opisywanie optymalnego sposobu dotarcia do określonego miejsca instruowanie, jak dotrzeć do wybranego miejsca
		hotel	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat podstawowych rodzajów obiektów noclegowych uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji dotyczących rezerwacji pokoju hotelowego wyrażanie swoich oczekiwań dotyczących pokoju hotelowego regulowanie należności za pobyt w hotelu

Lp.	Ogólny zakres tematyki	Szczegółowy zakres tematyki	Funkcje językowe / Intencje komunikacyjne
		wycieczki	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat planowanej wycieczki (trasa, atrakcje, wyżywienie, noclegi, cena) wyrażanie swoich oczekiwań dotyczących wycieczki
		zwiedzanie	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji o wybranych obiektach turystycznych opisywanie wybranych atrakcji turystycznych zachęcanie do zwiedzania atrakcji w okolicy miejsca swojego zamieszkania
9.	Kultura	uczestnictwo w kulturze	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat wybranych wybitnych twórców kultury oraz ich najpopularniejszych dzieł uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat popularnych instytucji kulturalnych (kino, teatr, muzeum) i ich oferty wyrażanie krótkiej opinii o wybranym wydarzeniu kulturalnym
		tradycje i zwyczaje	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat wybranych tradycji i zwyczajów w Polsce i Rosji
		media	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat środków masowego przekazu wyrażanie krótkiej opinii o wybranych środkach masowego przekazu
10.	Sport	dyscypliny sportu	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat popularnych dyscyplin sportu wyrażanie związanych opinii o ulubionych dyscyplinach sportu
		sprzęt sportowy	<ul style="list-style-type: none"> opisywanie popularnych elementów sprzętu sportowego
		obiekty sportowe	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat popularnych obiektów sportowych
		imprezy sportowe	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat popularnych imprez sportowych (Dni Sportu w szkole, mecze, turnieje, olimpiady) wyrażanie krótkiej opinii o wybranej imprezie sportowej
		uprawianie sportu	<ul style="list-style-type: none"> opisywanie osób, miejsc i czynności związanych z najpopularniejszymi dyscyplinami sportu zachęcanie do wspólnego uprawiania sportu
11.	Zdrowie	samopoczucie	<ul style="list-style-type: none"> wskazywanie i nazywanie podstawowych części ciała człowieka uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat samopoczucia oraz stanu zdrowia udzielanie rad dotyczących złego samopoczucia
		choroby, ich objawy i leczenie	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat dolegliwości oraz popularnych chorób i ich objawów uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat leczenia popularnych chorób
		tryb życia	<ul style="list-style-type: none"> opowiadanie o zdrowym stylu życia rozmowa na temat związku trybu życia z samopoczuciem udzielanie i uzyskiwanie rad dotyczących zdrowego odżywiania i wysiłku fizycznego ostrzeżenie przed skutkami niezdrowego trybu życia zachęcanie do prowadzenia zdrowego stylu życia
12.	Nauka i technika	korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat korzystania z urządzeń technicznych użytku codziennego oraz popularnych technologii informacyjno-komunikacyjnych wyrażanie krótkiej opinii na temat podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych formułowanie związanych instrukcji dotyczących obsługi podstawowych urządzeń technicznych

Lp.	Ogólny zakres tematyki	Szczegółowy zakres tematyki	Funkcje językowe / Intencje komunikacyjne
		wynalazki	<ul style="list-style-type: none"> • uzyskiwanie i udzielanie informacji na temat historii i funkcji różnych wynalazków • wyrażanie opinii na temat przydatności różnych wynalazków
13.	Świat przyrody	pogoda	<ul style="list-style-type: none"> • uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat zjawisk pogodowych oraz różnych typów pogody • uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat prognozy pogody
		pory roku	<ul style="list-style-type: none"> • określanie czasu wydarzeń z użyciem nazw pór roku oraz miesięcy • opisywanie podstawowych pór roku
		rośliny i zwierzęta	<ul style="list-style-type: none"> • identyfikowanie zwierząt na ilustracjach • podawanie nazw popularnych roślin i zwierząt • uzyskiwanie i udzielanie podstawowych informacji na temat miejsc występowania popularnych roślin i zwierząt
		krajobraz	<ul style="list-style-type: none"> • opisywanie krajobrazu i jego podstawowych elementów (staw, jezioro, morze, rzeka, góry, las, plaża)
		zagrożenie środowiska	<ul style="list-style-type: none"> • przekazywanie i uzyskiwanie informacji na temat źródeł zanieczyszczenia środowiska • opisywanie problemów związanych z zanieczyszczeniem środowiska • opisywanie przebiegu klęski żywiołowej • przedstawianie możliwości ochrony środowiska w życiu codziennym • instruowanie, jak dbać o środowisko • wyrażanie opinii na temat stylu życia i jego wpływu na środowisko • wyrażanie obaw związanych z zagrożeniami środowiska w bliskim otoczeniu • przekazywanie informacji na temat działalności organizacji na rzecz ochrony środowiska • opisywanie akcji na rzecz ochrony środowiska
14	Życie społeczne	naturalnego i jego ochrona	<ul style="list-style-type: none"> • przekazywanie informacji na temat projektów społecznych inicjowanych przez młodzież • wyrażanie i uzasadnianie opinii na temat różnych form wolontariatu • zachęcanie do udziału w akcji społecznościowej • pytanie organizacji charytatywnych o pozwolenie na współdziałanie w projekcie socjalnym (np. pomoc seniorom lub osobom w trudnej sytuacji życiowej) • opisywanie zalet i wad funkcjonowania społeczeństwa wielokulturowego • przedstawianie faktów związanych z migracją zarobkową • wyrażanie opinii na temat zaangażowania młodych ludzi w politykę

6.3. Materiał fonetyczny

Wymowa:

- samogłosek: **а, о, и, у, ы** w sylabie akcentowanej
- samogłosek: **а, о, и, у, ы** w sylabie nieakcentowanej, z uwzględnieniem ich redukcji
- samogłosek jutowanych; **е, ё, ю, я** po spółgłosce w sylabie akcentowanej
- samogłosek jutowanych: **е, ё, ю, я** na początku wyrazu
- samogłosek jutowanych: **е, ё, ю, я** po samogłosce oraz po znakach miękkim i twardym

- samogłosek jutowanych: **е, ю, я** po spółgłosce w sylabie nieakcentowanej
- spółgłosek: **ж, ш, ц**
- spółgłosek: **ч, щ**
- spółgłosek miękkich: **п, б, в, ф** w wygłosie
- spółgłosek miękkich ze szczególnym uwzględnieniem: **д, з, л, с, р, т**
- przedniojęzykowego **л**
- partykuły zwrotnej: **-ся, -сь** w czasownikach
- zakończeń: **-тся, -ться**
- spółgłosek bezdźwięcznych przed spółgłoskami: **б, г, д, ж, з**

AUTOR: Renata Broniarz

- połączeń spółgłoskowych: **СВ, КВ, ТВ, ХВ, ЦВ**
- połączeń literowych: **СТН, ЗДН, ЛНЦ, ВСТВ**
- połączeń spółgłoskowych: **СЧ, ЗЧ, ГК, ГЧ, СЖ**
- połączenia spółgłoskowego w wyrazach typu: **что, чтобы**
- grupy fleksyjnej: **-ого, -его**
- przyimków z następującymi po nich wyrazami

Intonacja:

- zdania oznajmującego
- zdania pytającego ze słowem pytającym
- zdania pytającego bez słowa pytającego
- niepełnego zdania pytającego zaczynającego się od spójnika **a**
- zdania wykrzyknikowego lub pytającego wyrażającego emocje

Akcentuacja

W odróżnieniu od języka polskiego, akcent w języku rosyjskim jest ruchomy i może padać na różne sylaby, w zależności od wyrazu i jego formy. Ponieważ zjawisko to stanowi dość duży problem dla polskiego ucznia, wymaga szczególnej uwagi nauczyciela w toku całego procesu dydaktycznego. Uczeń musi mieć świadomość konsekwencji, jakie mogą pociągać za sobą błędy akcentowe (np. zmiana znaczenia wyrazów **му́ка, мука́**).

Akcentuacja czasowników

- czasowniki dwusylabowe i wielosylabowe z akcentem nieruchomym: **делать, читать, говорить**
- czasowniki dwusylabowe i wielosylabowe z akcentem ruchomym w formach czasu teraźniejszego i przyszłego prostego, typu: **любить, купить, писать, учить, смотреть**
- czasowniki dokonane i niedokonane z przedrostkiem **вы-**
- formy czasu teraźniejszego czasownika **хотеть**
- formy czasu przeszłego czasownika **быть**: **была, было, были**
- formy czasu przeszłego czasownika **быть** z przeczeniem **не**: **не был, не была, не было, не были**
- formy czasu przeszłego czasowników z bezokolicznikiem zakończonym na: **-ти, -чь**
- formy czasu przeszłego czasowników z jednosylabowym bezokolicznikiem typu: **жить, дать**, a także czasowników utworzonych od nich za pomocą przedrostka, np.: **отдать, прожить**

Akcentuacja rzeczowników

- rzeczowniki z akcentem nieruchomym na temacie, typu: **парта, урок**
- rzeczowniki z akcentem nieruchomym na końcówce (z wyjątkiem mianownika i biernika liczby pojedynczej), typu **карандаш**

- rzeczowniki z akcentem ruchomym – w liczbie pojedynczej na końcówce, a w liczbie mnogiej na temacie, typu **окно**
- rzeczowniki z akcentem ruchomym – w liczbie pojedynczej na temacie, a w liczbie mnogiej na końcówce, typu: **берег, учитель**
- rzeczowniki z akcentem ruchomym – w liczbie pojedynczej na końcówce (z wyjątkiem biernika), w liczbie mnogiej na temacie, typu **спина**
- rzeczowniki z akcentem ruchomym, w liczbie pojedynczej na końcówce (z wyjątkiem biernika), w liczbie mnogiej na końcówce (z wyjątkiem mianownika i biernika), typu **рука**
- rzeczowniki z akcentem ruchomym – w liczbie pojedynczej na temacie, a w liczbie mnogiej na końcówce (z wyjątkiem mianownika i biernika), typu **площадь**
- rzeczowniki z akcentem ruchomym – w liczbie pojedynczej na temacie, a w liczbie mnogiej na końcówce (z wyjątkiem mianownika), typu: **мать, дочь**

Akcentuacja przymiotników

- przymiotniki z akcentem nieruchomym na temacie (zakończone na: **-ий, -ый**)
- przymiotniki z akcentem nieruchomym na końcówce (zakończone na: **-ой**)

Akcentuacja liczebników

- liczebniki główne z akcentem nieruchomym na temacie (11–19, 90, 1000)
- liczebniki główne z akcentem nieruchomym na końcówce (1–10, 20, 30, 40, 100)
- liczebniki główne z akcentem nieruchomym na końcówce pierwszej części liczebnika złożonego w dopełniaczu, celowniku, narzędniku i miejscowniku (50–80)
- liczebniki główne z akcentem ruchomym: w mianowniku, dopełniaczu i bierniku – na temacie, w celowniku, narzędniku i miejscowniku – na końcówce (200–900)
- liczebniki porządkowe z akcentem nieruchomym na temacie (zakończone na: **-ий, -ый**)
- liczebniki porządkowe z akcentem nieruchomym na końcówce (zakończone na: **-ой**)

Akcentuacja zaimków

- zaimki z akcentem nieruchomym na pierwszej sylabie, np. **это**
- zaimki z akcentem nieruchomym na ostatniej sylabie końcówki, np. **мой, моему**

6.4. Materiał gramatyczny

Czasownik

- czasownik **звать** w zwrocie: **меня зовут**

- formy czasu teraźniejszego, przeszłego i przyszłego prostego oraz złożonego czasowników regularnych I i II koniugacji
- bezokoliczniki zakończone na **-ть, -ти**
- formy czasu teraźniejszego, przeszłego i przyszłego czasowników zwrotnych
- formy osobowe czasowników: **хотеть, любить** z bezokolicznikiem
- czasowniki dokonane i niedokonane tworzone za pomocą przedrostków lub przyrostka **-ва**,
- formy osobowe czasownika **быть** w czasie przeszłym i przyszłym
- formy osobowe czasownika **жить** w czasie teraźniejszym, przeszłym i przyszłym
- czasowniki o odmiennym niż w języku polskim rzadzie: **учить, работать, болеть, влюбиться, писать, звонить, поздравлять, радоваться**
- formy osobowe czasu teraźniejszego, przeszłego i przyszłego czasowników: **ждать, бежать, есть**
- formy osobowe czasu przeszłego i przyszłego prostego czasowników: **дать, поехать, купить, увидеть**
- formy osobowe czasowników typu: **пить, шить**
- konstrukcje: **должен, должна, должны** w połączeniu z bezokolicznikami
- formy trybu rozkazującego 2. os. lp i lm zakończone na: **-й i -и**
- formy trybu rozkazującego 2. os. lp i lm zakończone na spółgłoskę ze znakiem miękkim
- formy trybu rozkazującego z wyrazami: **пусть, пускай**
- bezokolicznik czasowników zakończonych na: **-чь**

Rzeczownik

- formy gramatyczne rzeczowników rodzaju żeńskiego i męskiego zakończonych na: **-а, -я**
- formy gramatyczne rzeczowników rodzaju męskiego, typu: **ученик, стол**
- formy gramatyczne rzeczownika **час** w połączeniu z liczebnikami
- formy gramatyczne rzeczowników rodzaju nijakiego, typu: **окно, поле**
- rzeczowniki nieodmienne
- rzeczowniki w lp i lm określające osoby według ich narodowości i miejsca zamieszkania
- formy gramatyczne rzeczowników rodzaju męskiego, typu: **друг, врач, гость, учитель, пляж**
- formy gramatyczne rzeczowników rodzaju żeńskiego, typu: **экскурсия, площадь**
- wyrażenie **друг друга** z przyimkiem i bez przyimka
- formy gramatyczne rzeczowników rodzaju nijakiego, typu: **путешествие**
- formy gramatyczne rzeczowników: **мать, дочь**
- formy rzeczowników rodzaju nijakiego, typu: **время, имя**

- formy biernika liczby mnogiej rzeczowników żywotnych
- formy miejscownika liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego, typu: **лес, мост, сад, берег** po przyimkach: **в, на, о**

Przymiotnik

- formy gramatyczne przymiotników twardo- i miękkotematowych
- formy gramatyczne liczby pojedynczej i mnogiej przymiotników o temacie zakończonym na: **ж, ш, ч, щ**
- formy gramatyczne liczby pojedynczej i mnogiej przymiotników o temacie zakończonym na: **к, г, х**
- stopniowanie przymiotników
- przymiotniki z rzeczownikami i liczebnikami (**два зелёных карандаша**)
- krótka forma przymiotników: **знакомый, больной, похожий, правый**
- przymiotniki: **рад, доволен**

Zaimek

- zaimek wskazujący **это**
- formy gramatyczne zaimków osobowych
- formy gramatyczne zaimków pytajnych: **кто, что, какой**
- zaimek pytajny **который** dla określania stosunków czasowych
- formy gramatyczne zaimków dzierżawczych
- formy gramatyczne zaimków wskazujących: **этот, тот**
- formy gramatyczne zaimka zwrotnego **себя**
- formy gramatyczne zaimków: **каждый, который**

Liczebnik

- mianownik liczebników głównych od 1 do 100
- dopełniacz liczebników głównych od 1 do 30
- liczebniki główne w połączeniu z rzeczownikami i przymiotnikami
- liczebniki główne zestawione
- mianownik liczebników głównych od 100 do 1000 oraz liczebnika 1 000 000
- formy gramatyczne liczby pojedynczej liczebników porządkowych typu: **первый, второй, третий, восьмой**

Przysłówek

- przysłówki miejsca, kierunku i czasu: **где, куда, когда, здесь, там, сюда, туда, сегодня, вчера, завтра, утром, вечером, дома, домой**
- przysłówki typu: **близко, рядом, далеко, недалеко, напротив**
- przysłówki typu: **холодно, жарко**
- przysłówki typu: **по-моему, по-русски**
- przysłówki typu: **красиво, весело**
- przysłówki typu: **мало, много**
- stopniowanie przysłówek

Przyimek

- przyimki: **в, на, у, над, под, перед, за, у** dla określenia miejsca pobytu lub położenia
- przyimek **у** z rzeczownikami lub zaimkiem dla wyrażenia posiadania
- przyimki: **в, на, к, из, с, от** dla określenia kierunku ruchu
- przyimek **после** z rzeczownikami dla określenia czasu
- przyimek **по** z rzeczownikami w celowniku
- przyimki: **за, через, после** dla określenia relacji czasowych
- przyimek **за** z rzeczownikami w narzędniku dla określenia celu (**идти за хлебом**)

Spójnik

- spójniki: **а, и, но**
- spójniki wprowadzające zdania złożone podrzędnie: **потому что, если**
- spójnik **поэтому**

Partykuła

- partykuły: **да, нет, не**

Składnia

- zdania proste nierozwinięte i rozwinięte
- zdania przeczące i twierdzące
- zdania pytające z wykorzystaniem słów pytających
- zdania pytające bez słów pytających, z wykorzystaniem intonacji
- zdania złożone współrzędnie bezspójnikowe
- zdania złożone współrzędnie ze spójnikami: **и, а, но**
- zdania złożone podrzędnie ze spójnikami: **потому что, если**

Realizacja zaprezentowanych powyżej struktur gramatycznych nie powinna stanowić sztywnych standardów ani tym bardziej przeszkód w rozszerzaniu zakresu celów komunikacyjnych¹⁴. Rozszerzenie listy zagadnień gramatycznych zaleca się szczególnie w przypadku uczniów zainteresowanych doskonaleniem i pogłębianiem własnych kompetencji językowych, o ile tylko wprowadzenie nowych kategorii i funkcji wynika z zapotrzebowania komunikacyjnego i sytuacyjnego uczniów.

¹⁴ Należy mieć na uwadze, że w przypadku podstawy programowej III.2.0 nie istnieje żaden dokument, który zawierałby listę zagadnień gramatycznych obligatoryjnych dla drugiego języka obcego. Lista taka obowiązuje jedynie w odniesieniu do pierwszego języka obcego i jest publikowana przez CKE w „Informatorze o egzaminie maturalnym”. Z tego powodu należy oczekiwać od nauczycieli wymagań adekwatnych do zaawansowania grupy, zatem jeśli uczniowie są zmotywowani – o czym wspomniano w części 5.1. – należy umożliwić im poznanie i stosowanie takich struktur gramatycznych, dzięki którym będą mogli osiągać poziom samodzielności językowej zbliżonej do poziomu B1.

6.5. Materiał ortograficzny

- oznaczanie głosek za pomocą liter alfabetu rosyjskiego
- oznaczanie miękkości spółgłosek za pomocą liter: **е, ё, ю, я, и** oraz **ь**
- pisownia samogłosek po spółgłoskach: **ж, ш, ц**
- pisownia samogłosek po spółgłoskach: **ч, щ**
- pisownia znaku miękkiego w bezokoliczniku
- pisownia znaku miękkiego w 2. os. lp czasowników w czasie teraźniejszym i przyszłym prostym
- pisownia znaku miękkiego w liczebnikach głównych 5–20, 30, 50–80, 500–900
- pisownia znaku miękkiego w niektórych formach liczebników porządkowych (**третья, седьмой, восьмой**)
- pisownia znaku miękkiego w mianowniku i bierniku liczby pojedynczej oraz w narzędniku liczby pojedynczej rzeczowników typu: **тетрадь, площадь, мать, дочь**
- pisownia znaku miękkiego w formach trybu rozkazującego czasowników
- pisownia wyrazów: **что, чтобы, конечно**
- pisownia czasowników zwrotnych zakończonych na **-ться**
- pisownia końcówek: **-ого, -его** w dopełniaczu liczby pojedynczej zaimków, przymiotników i liczebników porządkowych
- pisownia nazw mieszkańców miast i państw
- pisownia znaku miękkiego w formach czasu teraźniejszego i przyszłego prostego czasowników typu: **пить/ выпить**
- pisownia końcówek rzeczowników w celowniku liczby mnogiej w opozycji do języka polskiego (**ученикам – uczniom**)
- pisownia znaku miękkiego w formach zaimka **чей**
- pisownia przysłówków typu: **по-моему, по-новому**
- pisownia przedrostków: **с-, от-** w opozycji do polskich: **z-, od-**
- pisownia znaku twardego (po przedrostkach zakończonych na spółgłoskę lub będących spółgłoską, a przed samogłoską jotowaną)

7. Metodyczne aspekty realizacji programu

7.1. Uwagi ogólne

Realizacja programu powinna prowadzić do osiągnięcia założonych celów. Sprawą niezwyklej wagi jest w tym kontekście wybór właściwych metod nauczania. Kierować się tu należy przede wszystkim potrzebami, wiekiem oraz możliwościami uczniów. W wieku 15–19 (i więcej) lat mamy do czynienia z wysoko rozwiniętą percepcją refleksyjną. Uczą-

cy się analizują i świadomie przyswajają materiał gramatyczny oraz szukają logicznych związków w języku. To świadome podejście do procesu nauczania/uczenia się języka przejawia się również w potrzebie praktycznej przydatności zdobytej wiedzy i umiejętności. Biorąc więc pod uwagę uczniów klas I–IV liceum ogólnokształcącego oraz I–V technikum, najbardziej zgodne z ich cechami rozwojowymi oraz potrzebami okazać się mogą podejście komunikacyjne oraz metoda kognitywna.

Podejście komunikacyjne stawia sobie za cel przygotowanie ucznia do efektywnego porozumiewania się w języku obcym w sposób adekwatny do danej sytuacji i kładzie nacisk na umiejętność skutecznego zdobywania informacji, przekazywania zamierzonych treści i intencji oraz odpowiedniego reagowania na przekazywane treści i intencje rozmówcy. Kompetencję tę należy rozumieć jako opanowanie strategii komunikacyjnych, w tym technik kompensacyjnych, w stopniu, który pozwala skutecznie porozumiewać się. Uczeń, który posiada tę kompetencję, będzie umiał dokonać wyboru właściwych środków językowych oraz dostosować je do wieku rozmówcy, jego statusu społecznego oraz okoliczności, w których następuje komunikacja, np.: rozmowa bezpośrednia, telefoniczna, listowna, poprzez Internet itp. Podczas lekcji wskazane są więc przede wszystkim następujące techniki: dialogi, gry, symulacje, wywiady, odgrywanie ról oraz dyskusje prowadzone w parach i grupach. Poprawność gramatyczna, choć pożądana, nie jest tu najważniejsza. Należy podkreślić, że podejście komunikacyjne umożliwia nie tylko kształtowanie umiejętności skutecznego porozumiewania się, lecz także rozwijanie innych kompetencji, m.in. planowania pracy, efektywnego współdziałania w grupie, rozwiązywania problemów w sposób twórczy, praktycznego wykorzystania zdobytej wiedzy i umiejętności, dokonywania samooceny.

Metoda kognitywna za główny cel uznaje wykształcenie u uczniów kompetencji lingwistycznej. Oznacza to, że znając określoną liczbę słów i reguł gramatycznych, uczeń jest w stanie rozumieć i tworzyć nieograniczoną ilość poprawnych zdań w języku obcym. Aby zdobyć tę kompetencję, powinien mieć kontakt z językiem w czytelnych sytuacjach. Ostateczny wybór metody nauczania pozostawić należy jednak nauczycielowi. Tę, którą wybierze jako główną (podstawową), może uzupełniać elementami zaczerpniętymi z innych metod, które okażą się odpowiednie i skuteczne dla określonej grupy uczniów.

Drogą do zdobycia kompetencji komunikacyjnej i lingwistycznej jest rozwijanie u uczniów czterech podstawowych sprawności językowych: rozumienia ze słuchu, mówienia, czytania ze zrozumieniem, pisania oraz działań mediacyjnych. Ponieważ niniejszy program adresowany jest do uczniów rozpoczynających naukę języka rosyjskiego w liceum i technikum, zastanówić się należy nad tzw. okresem

beztęskstowym. Nie wszyscy nauczyciele są przekonani o celowości jego wprowadzania. Z doświadczenia autorki programu wynika jednak, że jest to celowy zabieg w pierwszych kontaktach z językiem obcym. Mając na uwadze wiek uczniów klasy pierwszej liceum ogólnokształcącego i technikum, okres ten należy ograniczyć do 3–4 godzin. Lekcje te mogą mieć jednak kapitalne znaczenie dla całego procesu nauczania języka. W okresie tym nauczyciel ma możliwość:

- zapoznania uczniów z podstawowymi informacjami dotyczącymi realiów społeczno-gospodarczych, historycznych i kulturowych Rosji,
- uświadomienia uczniom znaczenia języka rosyjskiego we współczesnym świecie,
- wyrobienia u uczniów elementarnych nawyków artykulacyjnych,
- stworzenia warunków do osłuchania się uczniów z językiem rosyjskim,
- wyposażenia uczniów w podstawowy zasób słownictwa i konstrukcji gramatycznych umożliwiających tworzenie najprostszyc wypowiedzi oraz odbierania najprostszyc komunikatów.

Osiągnąć to można poprzez:

- pogadanki z elementami dyskusji w języku polskim (wiedza realioznawcza),
- ćwiczenia imitacyjne,
- udzielanie odpowiedzi na pytania nauczyciela i kolegów,
- zadawanie pytań kolegom i nauczycielowi,
- reagowanie na polecenia nauczyciela,
- układanie minidialogów,
- układanie krótkich wypowiedzi.

7.2. Planowanie pracy

Trudno wyobrazić sobie pełną i poprawną realizację programu bez właściwie zaplanowanego procesu nauczania. Planowanie dotyczy zarówno całego etapu edukacyjnego, jak i poszczególnych lat nauki oraz poszczególnych lekcji. Dobrze opracowany podział materiału rzeczowego realizowanego w danym czasie umożliwia systematyczną kontrolę realizacji programu.

W rozkładzie materiału uwzględnić należy przede wszystkim:

- treści programowe,
- cele nauczania języka i cele wychowawcze,
- wymagania programowe (przewidywane osiągnięcia uczniów),
- czas przewidziany na realizację określonych treści programowych,
- materiały wspierające proces dydaktyczny,
- techniki pracy.

W celu podniesienia skuteczności nauczania należy jasno sformułować wymagania edukacyjne i podać je do wiadomości uczniom i ich rodzicom. Można to zrobić w formie

Planu wynikowego lub Przedmiotowego systemu oceniania. Dokumenty te opisują oczekiwane wyniki nauczania, a zaprezentowany w nich materiał rzeczowy podporządkowany jest efektom dydaktycznym.

7.3. Techniki nauczania podstawowych sprawności językowych

7.3.1. Rozumienie ze słuchu

Sprawnością mającą zasadnicze znaczenie dla zaistnienia i prawidłowego przebiegu procesu komunikacji językowej jest sprawność rozumienia ze słuchu. Duże znaczenie dla skutecznego rozwijania tej sprawności ma dobór odpowiedniego tekstu. Powinien on być dostosowany do wieku i możliwości percepcyjnych oraz zainteresowań ucznia pod względem treści, jak i zawartej w nim leksyki oraz konstrukcji gramatycznych i składniowych. W czasie całego kursu językowego sprawą niezwyklej wagi jest stosowanie takich technik, które podnoszą efektywność procesu rozwijania poszczególnych sprawności językowych. Jeśli chodzi o sprawność rozumienia ze słuchu, to podzielić je można na trzy grupy:

1. Techniki stosowane przed słuchaniem:

- rozmowa wprowadzająca,
- ilustracja nawiązująca do treści tekstu,
- antycypacja na podstawie tytułu lub tematu,
- asocjogram (skojarzenia tematyczne),
- prezentacja nowego materiału leksykalnego, który pojawi się w tekście.

2. Techniki stosowane w trakcie słuchania:

- reagowanie adekwatne do usłyszanych poleceń,
- słuchanie opisu ilustracji i jednoczesne rysowanie,
- dobieranie ilustracji do usłyszanego tekstu,
- układanie obrazków w kolejności odpowiadającej kolejności zdarzeń lub informacji podawanych w tekście,
- zaznaczanie informacji zgodnych z wysłuchanym tekstem,
- uzupełnianie luk w tekście,
- uzupełnianie zdań,
- notowanie określonych informacji.

3. Techniki stosowane po wysłuchaniu tekstu:

- ćwiczenia typu prawda–fałsz,
- udzielanie odpowiedzi na pytania otwarte dotyczące treści tekstu,
- układanie pytań do wysłuchanego tekstu,
- streszczenie,
- opowiadanie na podstawie wysłuchanego tekstu,
- inscenizacja.

Przykładowe zadania rozwijające sprawność rozumienia ze słuchu

Zadanie 1

– Скажи, какое у тебя настроение.

–

–

– Скажи, по каким причинам обычно грустят молодые люди.

–

–

Zadanie 2

Прослушай диалог. Скажи, какое настроение у Иры и почему.

- Доброе утро, Ира. Ты куда?
- В библиотеку.
- Что с тобой? Почему ты такая грустная?
- Я не знаю, что мне делать. Всё время думаю об одном парне.
- Ты что, влюбилась?
- Кажется, да. Не могу спать и аппетита у меня нет.
- В кого ты влюбилась?
- В Андрея. Это новый ученик в нашем классе.

Zadanie 3

Прослушай диалог ещё раз. Переделай предложения так, чтобы они стали верными.

Образец: *Ира идёт в школу.*

Ира идёт в библиотеку.

1. Ира очень весёлая.
2. Марта не может спать.
3. Ира влюбилась в Антона.
4. У Иры есть аппетит.
5. Ира знает, что делать.
6. Андрей три года в классе Иры.

7.3.2. Мówienie

Następną sprawnością językową, mającą niesłychanie duże znaczenie dla komunikowania się, jest mówienie. Program zakłada rozwijanie zarówno mowy dialogowej, jak i monologicznej.

W pierwszej fazie nauczania wypowiedzi uczniów będą miały przede wszystkim charakter odtwórczy. Nauczyciel dostarcza uczniom wzorców oraz stwarza warunki do tworzenia na ich podstawie własnych wypowiedzi. Wraz ze wzbogaceniem zasobu słownictwa oraz konstrukcji gramatycznych i składniowych można wprowadzać ćwiczenia produktywne, które pozwalają uczniom stosować poznane środki językowe w nowych sytuacjach komunikacyjnych.

Jeśli chodzi o techniki rozwijające sprawność mówienia, to wymienić należy między innymi:

- odgadywanie treści zakrytej części ilustracji,
- opis ilustracji,
- wyszukiwanie różnic między ilustracjami,
- zadawanie pytań do ilustracji,

- opis historyjki obrazkowej,
- udzielanie odpowiedzi na pytania nauczyciela lub kolegów,
- zadawanie pytań kolegom lub nauczycielowi,
- reakcja słowna adekwatna do określonej sytuacji,
- opis sytuacji,
- streszczenie,
- opowiadanie,
- recytowanie wierszy,
- odgrywanie określonej roli,
- przeprowadzanie i udzielanie wywiadu,
- odgrywanie dialogów w określonej sytuacji,
- wyrażanie oceny, opinii i poglądów.

Przykładowe zadania rozwijające sprawność mówienia

Zadanie 1

Скажи, почему люди должны учить иностранные языки? Используй данные слова и словосочетания.

путешествовать, страны Европы, весь мир, учиться, работать, познакомиться, интересные люди, культура, достопримечательности

Zadanie 2

Что, по твоему мнению, сказала бы Таня в данных ситуациях? Используй известные тебе выражения русского речевого этикета.

1. Таня встречает Марту в аэропорту.

.....

2. Таня представляет Игоря своим родителям.

.....

3. Таня прощается с Мартой на перроне.

.....

4. Таня извиняется перед Мартой.

.....

5. Таня благодарит маму за помощь.

.....

6. Таня благодарит Адама за подарок.

.....

7.3.3. Czytanie ze zrozumieniem

W początkowej fazie nauczania języka obcego rozwijanie sprawności czytania jest związane z ćwiczeniem zasad artykulacji i intonacji. Zasadne jest wtedy czytanie głośne (powtarzanie za wzorcem, czytanie chóralne, czytanie

indywidualne), służące przede wszystkim opanowaniu techniki czytania. Nauczycielowi oraz uczniowi zależy jednak na opanowaniu sprawności czytania ze zrozumieniem, dlatego jak najszybciej należy rozpocząć doskonalenie czytania cichego, podczas którego uczeń ma określone zadania dotyczące jego treści. Wśród technik rozwijających sprawność czytania ze zrozumieniem wyróżnić można także trzy grupy:

1. Techniki stosowane przed czytaniem tekstu:

- rozmowa wprowadzająca dotycząca tematu tekstu,
- wypowiedzi na temat ilustracji tematycznie związanej z tekstem,
- asocjogram (skojarzenia tematyczne),
- przewidywanie treści na podstawie tytułu,
- prezentacja nowego materiału leksykalnego, który pojawi się w tekście.

2. Techniki stosowane podczas czytania:

- dopasowywanie fragmentów tekstu do ilustracji,
- dopasowywanie podpisów do ilustracji,
- układanie zdań z rozsypanych wyrazów,
- porządkowanie zdań w logiczną całość,
- dzielenie zdań na logiczne części (tzw. węże zdaniowe),
- uzupełnianie luk w tekście,
- uzupełnianie zdań informacjami z tekstu,
- notowanie potrzebnych informacji,
- wyszukiwanie określonych informacji,
- zaznaczanie informacji zgodnej z treścią tekstu,
- zaznaczanie (podkreślanie, zakreślanie markerem) zdań zawierających informacje główne.

3. Techniki stosowane po przeczytaniu tekstu:

- ćwiczenia typu prawda – fałsz,
- układanie pytań do tekstu,
- udzielanie odpowiedzi na pytania otwarte dotyczące treści tekstu,
- układanie planu tekstu,
- pisanie innego zakończenia,
- streszczenie,
- inscenizacja.

Przykładowe zadania rozwijające sprawność czytania ze zrozumieniem

Zadanie 1 (przed czytaniem)

Прочитай название произведения Антона Павловича Чехова. Как ты думаешь, о чём он будет рассказывать.

Моя «она»

Zadanie 2 (podczas czytania)

Прочитай рассказ. Обозначь знаком «х» те предложения, которые соответствуют его содержанию.

Она, как авторитетно утверждают мои родители и начальники, родилась раньше меня. Правы они или нет, но я знаю

только, что я не помню ни одного дня в моей жизни, когда бы я не принадлежал ей и не чувствовал над собой её власти. Она не покидает меня день и ночь; я тоже не выказываю попользования удрать от неё, – связь, стало быть, крепкая, прочная... Но не завидуйте, юная читательница!.. Эта трогательная связь не приносит мне ничего, кроме несчастий. Во-первых, моя «она», не отступая от меня день и ночь, не даёт мне заниматься делом. Она мешает мне читать, писать, гулять, наслаждаться природой... Я пишу эти строки, а она толкает меня под локоть и ежесекундно, как древняя Клеопатра не менее древнего Антония, манит меня к ложу. Во-вторых, она разоряет меня, как французская кокетка. За её привязанность я пожертвовал ей всем: карьерой, славой, комфортом... По её милости я хожу раздет, живу в дешёвом номере, питаюсь ерундой, пишу бледными чернилами. Всё, всё пожирает она, ненасытная! Я ненавижу её, презираю... Давно бы пора развестись с ней, но не развелся я до сих пор не потому, что московские адвокаты берут за развод четыре тысячи... Детей у нас пока нет... Хотите знать её имя? Извольте... Оно поэтично и напоминает Лилю, Лёлю, Нелли...
Её зовут — *Лень*.

1. «Она» старше его.
2. «Она» часто покидает его.
3. Из-за «неё» он не может заниматься делом.
4. Благодаря «ей» он живёт в дорогом номере.
5. Он очень любит «её».
6. У них нет детей.

Zadanie 3 (po przeczytaniu)

Прочитай рассказ ещё раз. Скажи, как лень влияет на человека.

7.3.4. Pisanie

Pisanie jest sprawnością językową, która jest wykorzystywana przez uczących się języka rosyjskiego rzadziej niż sprawności mówienia, słuchania czy czytania. W procesie nauczania języka sprawność pisania jest jednak niezwykle ważna i ściśle wiąże się z rozwijaniem pozostałych sprawności. W początkowej fazie nauczania języka rosyjskiego praca koncentruje się na przyswajaniu przez uczniów liter alfabetu rosyjskiego oraz wyrabianiu w nich właściwych nawyków kaligraficznych i ortograficznych. Kształtując sprawność pisania, na tym etapie należy przede wszystkim zwrócić uwagę na związek dźwięków z odpowiadającymi im znakami graficznymi. Procesowi temu towarzyszyć będą głównie ćwiczenia odtworcze. Uwzględniając jednak wiek uczniów 15–19 (i więcej) lat, działania te dość szybko powinny przejść w fazę ćwiczeń twórczych. Należy pamiętać, aby nauka pisania odbywała się zawsze na materiale językowym już przećwiczonym. Powinna opierać się na tekstach, które uczeń z dużym prawdopodobieństwem będzie pisał w języ-

ku rosyjskim w przyszłości. Oznacza to w praktyce kształtowanie umiejętności:

- wypełniania formularza,
- wypełniania blankietu (np. na pocztę),
- wypełniania ankiety,
- pisania kartki okolicznościowej,
- pisania listu, wiadomości (e-mail, SMS),
- sporządzania krótkiej notatki na podstawie wysłuchanego lub przeczytanego tekstu.

W pierwszej fazie nauczania sprawności pisania wskazane jest stosowanie technik takich jak:

- wypisywanie nazw przedmiotów na daną literę,
- tworzenie wyrazów z liter zawartych w jednym długim wyrazie,
- asocjogram (skojarzenia tematyczne),
- rozwiązywanie prostych krzyżówek.

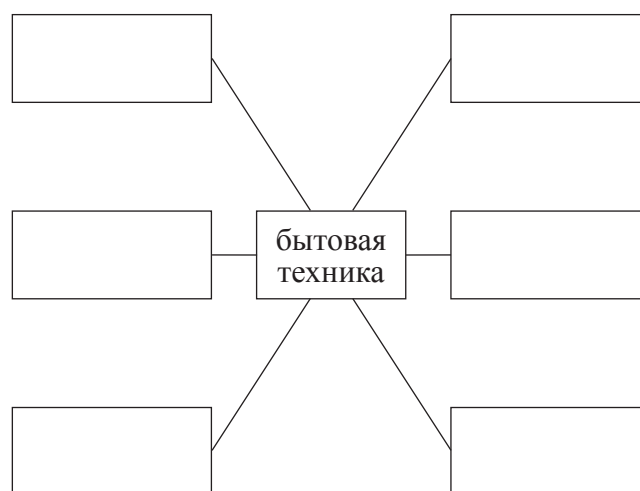
Po utrwaleniu pisowni podstawowych wyrazów można rozpocząć pracę z ćwiczeniami, które rozwijają pisanie jako samodzielną sprawność językową. Wykorzystać tu można następujące techniki:

- pisanie tekstu równoległego (np. wypełnianie formularza własnymi danymi na podstawie formularza już wypełnionego),
- podpisywanie rysunków,
- wypełnianie luk w tekstach zwartych i dialogowych,
- pisanie tekstów na podstawie słów kluczowych,
- pisanie początku lub zakończenia tekstu,
- opisywanie ilustracji,
- pisanie listu na podstawie podpunktów określających jego treść.

Przykładowe zadania rozwijające sprawność pisania

Zadanie 1

Uzupełnij asocjogram.



Zadanie 2

Napisz do kolegi/koleżanki wiadomość e-mail, w której:

- poinformujesz go/ją o swoim powrocie z wakacji,
- podasz krótką informację o miejscowości, w której byłeś/byłaś,
- napiszesz, jak spędzałeś/spędzałaś tam czas,
- zaproponujesz spotkanie.

7.4. Techniki nauczania gramatyki

Poprawność gramatyczna wypowiedzi ma duży wpływ na skuteczność komunikowania się ucznia w sytuacjach określonych przez program nauczania.

Mając na uwadze podejście komunikacyjne, nauczanie struktur gramatycznych należy podporządkować konkretnym sytuacjom, w których ma nastąpić przekaz informacji między nadawcą i odbiorcą. Pamiętać przy tym należy, że nie każdy błąd gramatyczny uniemożliwia komunikację. Nauczyciel powinien dokonywać natychmiastowej korekty tylko w fazie ćwiczeń wdrażających. W pozostałych przypadkach błędy należy poprawiać po zakończeniu wypowiedzi, czyniąc to bardzo taktownie, podkreślając jednocześnie, że mimo popełnionego błędu nastąpił skuteczny przekaz informacji.

Aby uczniowie opanowali struktury gramatyczne przewidziane programem, skuteczne mogą okazać się następujące techniki:

- uzupełnianie reguł gramatycznych,
- prezentacja typów odmiany poszczególnych (odmiennych) części mowy,
- uzupełnianie brakujących form w tabeli odmiany,
- uzupełnianie brakujących końcówek,
- przekształcanie form gramatycznych,
- ćwiczenia wielokrotnego wyboru,
- tworzenie zdań z rozsypanek wyrazowych,
- uzupełnianie zdań wyrazami we właściwej formie gramatycznej,
- łączenie fragmentów zdań,
- dodawanie (ustnie lub pisemnie) zakończenia zdania,
- przekształcanie zdań.

Przykładowe zadania służące opanowaniu struktur gramatycznych

Zadanie 1

Дополни предложения по образцу.

Образец: *Сейчас он живёт в Москве.*

Раньше он жил в Ростове.

Сейчас моя сестра учится в университете.

Год назад она в лицее.

Сейчас они немного говорят по-русски.

Два месяца назад они не по-русски.

Сейчас вы смотрите фильм о Санкт-Петербурге.

Позавчера вы фильм о Москве.

Сейчас мы дома.

Раньше мы в школе.

Сегодня я читаю книгу.

Вчера я газеты.

Zadanie 2

Закончи предложения по образцу.

Образец: *Сегодня я буду помогать маме, а Марта будет читать книгу.*

1. Летом Ира будет отдыхать на море, а я

.....

2. Весной мы будем кататься на велосипеде, а они

.....

3. Ты будешь заниматься в библиотеке, а он

.....

4. Вы будете учить историю, а мы

7.5. Techniki pracy nad przyswajaniem materiału leksykalnego

O tym, czy nastąpi przekaz informacji między nadawcą i odbiorcą, w znacznym stopniu decyduje zarówno bierna, jak i czynna znajomość środków leksykalnych oraz ich właściwe zastosowanie. Należy zadbać o to, aby uczeń czuł się zmotywowany do stałego poszerzania swojego zasobu słownictwa. Dokonać tego można, stosując poniższe techniki:

- powtarzanie słów, zdań – wzorców oraz stosowanie ich w prostych sytuacjach komunikacyjnych,
- asocjogramy,
- gry oparte na zapamiętywaniu słów,
- krzyżówki i rebusy,
- dobieranie słów, fraz oraz zdań do ilustracji,
- tworzenie słowniczków tematycznych,
- wyszukiwanie synonimów i antonimów,
- domyślanie się znaczenia słów na podstawie kontekstu,
- nauka wierszy i piosenek,
- eliminowanie słowa niepasującego do pozostałych,
- dobór odpowiedniego słowa do kontekstu, sytuacji.

Przykładowe zadania służące opanowaniu materiału leksykalnego

Zadanie 1

Вычеркни лишнее, неподходящее к другим слово.

день, ночь, сутки, зима

лето, весна, мороз, осень
дорога, время, часы, минуты

Zadanie 2

Выбери слово, которое нужно употребить в данных предложениях.

(звонит, позвонит)

Через два часа он ему.

Он часто Адаму.

(смотрите, посмотрите)

Почему вы так редко фильмы Михалкова?

В четверг вы фильм этого режиссёра.

(вижу, увижу)

Инночка, я тебя!

Я надеюсь, что тебя на сцене.

(готовишь, приготовишь)

Когда ты в конце уроки?

Антон, ты ещё уроки?

7.6. Techniki ćwiczenia poprawnej wymowy

Jednym z podstawowych warunków opanowania przez uczniów poprawności fonetycznej jest osłuchanie się z językiem rosyjskim, to zaś może zapewnić częsty i systematyczny kontakt z językiem mówionym w klasie oraz korzystanie z takich kontaktów poza szkołą. Obecnie uczeń ma wiele możliwości słuchania autentycznych wypowiedzi w języku rosyjskim (Internet, telewizja, radio). Zadaniem nauczyciela jest motywowanie uczących się do podejmowania tego rodzaju działań. Ogromne znaczenie dla poprawnej wymowy ma także stosowanie odpowiednich technik rozwijających tę umiejętność. Wśród nich trzeba wymienić przede wszystkim:

- słuchanie sylab, wyrazów, fraz, zdań oraz ich wielokrotne powtarzanie,
- uczenie się na pamięć powiedzonek i przysłów,
- wspólne i indywidualne recytowanie wierszy,
- wspólne i indywidualne śpiewanie piosenek,
- zaznaczanie sylab akcentowanych.

Należy jednak pamiętać, że najważniejsza jest komunikacja. Jeśli błędy w wymowie nie zakłócają komunikacji, nie powinny one stanowić problemu. Trzeba je korygować, podkreślając jednak sukces ucznia, który skutecznie zdobył lub przekazał informację w języku rosyjskim.

Zadanie 1

Слушай, повторяй.

Какой это номер? Десятый?

Да, десятый.

Какой это автобус? Седьмой?

Нет, восьмой.

Какая это комната? Двадцать четвёртая?

Нет, двадцать третья.

Какое это упражнение? Шестнадцатое?

Да, шестнадцатое.

Какое сегодня число? Двадцать третье?

Нет, двадцать четвёртое.

Zadanie 2

Прослушай стихотворение. Выучи его наизусть.

Уж тает снег, бегут ручьи.

В окно повеяло весною...
Засвищут скоро соловьи,
И лес оденется весною.

Чиста небесная лазурь.

Теплей и ярче солнце стало.

Пора метелей злых и бурь

Опять на долго миновала.

Андрей Плещеев

7.7. Wykorzystanie ilustracji na lekcji języka obcego

Warto zauważyć, że reprodukcje, ciekawe fotografie, rysunki, historyjki obrazkowe, żarty rysunkowe mogą stanowić doskonały materiał dydaktyczny. Dzięki nim jest możliwe:

- przyspieszanie procesu semantyzacji słownictwa,
- aktywizowanie wiedzy zdobytej wcześniej,
- uzupełnianie wiedzy,
- przedstawianie określonych sytuacji,
- wprowadzanie w tematykę lekcji,
- odstresowanie, gdy poziom trudności tekstu jest wysoki,
- wzbogacanie procesu dydaktycznego o nowe treści,
- aktywizowanie uczniów,
- wzmacnianie motywacji uczniów do uczenia się języka,
- szybsze zapamiętywanie,
- motywowanie do tworzenia wypowiedzi,
- zachęcanie do wyrażania własnych opinii, poglądów i uczuć.

Katalog ćwiczeń stosowanych podczas pracy z ilustracją jest bardzo bogaty. Wymienić tu można między innymi:

- semantyzacja słownictwa,
- wypełnianie „dymków” – wypowiedzi osób przedstawionych na ilustracji,
- nadawanie tytułów ilustracjom,

- nadawanie tytułów historyjkom obrazkowym,
- układanie obrazków we właściwej kolejności, zgodnie z treścią wysłuchanego lub przeczytanego tekstu,
- dobieranie ilustracji do wysłuchanego lub przeczytanego tekstu,
- wyszukiwanie różnic między obrazkami,
- układanie dialogu adekwatnego do sytuacji przedstawionej na ilustracji,
- opis ilustracji,
- wypowiedź na temat wydarzeń przedstawionych w historyjce obrazkowej,
- wypowiedź na temat sytuacji poprzedzającej wydarzenie przedstawione w historyjce obrazkowej,
- wypowiedź na temat przewidywanego zakończenia historyjki obrazkowej,
- wypowiedź dotycząca sytuacji przedstawionej na zakrytej części ilustracji,
- wyrażanie własnej opinii na temat sytuacji przedstawionej na ilustracji.

7.8. Przykładowy scenariusz lekcji

Opracowując scenariusz lekcji, należy uwzględnić szereg czynników, które bez wątpienia wpływają na jej przebieg. Chodzi tu o liczbę godzin w tygodniu, liczebność klasy, czas przeprowadzania zajęć (np. zajęcia na tzw. „drugiej zmianie”), możliwości uczniów, ich nastawienie do przedmiotu itp.

Ważne jest jednak to, aby przebieg zajęć był logiczny i spójny. Ma on gwarantować osiągnięcie założonych celów.

Według Hanny Komorowskiej¹⁵ modelowy konspekt lekcji powinien zawierać następujące elementy:

- lekcja a cele ogólne nauki szkolnej czyli kwalifikacje kluczowe,
- cel wychowawczy lekcji,
- cele językowe lekcji: sprawności językowe, funkcje języka,
- nowy materiał językowy: struktury gramatyczne (budowa, znaczenie, funkcja), słownictwo,
- sytuacje, na przykładzie których materiał ten będzie ćwiczony,
- ćwiczenia językowe z zaznaczeniem najważniejszych,
- ćwiczenia językowe przydatne w razie nadmiaru czasu,
- formy pracy przy wykonywaniu poszczególnych ćwiczeń (praca zespołowa, indywidualna, praca w parach i w grupach),
- potrzebne pomoce dydaktyczne,
- przewidywana praca domowa,
- przewidywane trudności,
- sposoby zachowania nauczyciela w razie wystąpienia tych trudności,
- plan alternatywny.

¹⁵ Hanna Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, 1999

Doskonały materiał do przeprowadzenia ciekawej lekcji stanowi reprodukcja obrazu Wiktora Wasniecowa *Алёнушка*. (reprodukcja dostępna m.in. na stronie: www.tretyakovgallery.ru/collection/alenuшка/)

Proponowany przebieg lekcji:

1. Nauczyciel prowadzi z uczniami rozmowę wstępną dotyczącą znanych dzieł malarstwa.
2. Nauczyciel prezentuje za pomocą obrazu materiał leksykalny (**печальная девочка, рыжие волосы, тёмные глаза, нежно-алые губы, румянец на лице, пруд, водная гладь, камыши, ели, группа ласточек, осеннее небо**).
3. Uczniowie gromadzą odpowiednie słowa i zwroty, dotyczące sytuacji przedstawionej na obrazie, odpowiadając na pytania:
 - Кто?
 - Что?
 - Где?
 - Что делает?
4. Uczniowie określają położenie poszczególnych elementów obrazu, wykorzystując podane przez nauczyciela słowa i wyrażenia: **в центре, посередине, справа, слева, вблизи, возле, недалеко от, рядом, между**
5. Uczniowie odpowiadają na pytania nauczyciela:
 - Кого вы видите на этой картине?
 - Где она находится?
 - Что она делает?
6. Uczniowie wyrażają własne opinie na temat obrazu, wykorzystując podane słowa, wyrażenia i frazy, np.: **по-моему, мне кажется, я думаю, я считаю трудная судьба, тишина и грусть, надежда, вера в счастливый финал истории**
7. Uczniowie formułują dłuższe wypowiedzi na temat obrazu.
8. Praca domowa. Przygotuj krótką wypowiedź na temat: **«Какие чувства и почему вызывает у тебя картина Алёнушка?»**.

7.9. Strategie uczenia się

Ważnym zadaniem jest wypracowanie odpowiednich strategii komunikacyjnych, które umożliwią uczniom porozumiewanie się mimo pewnych deficytów językowych. Do strategii tych należą:

- zastąpienie brakującego wyrazu jego opisem (parafraza),
- podanie przykładu zamiast określenia (egzemplifikacja),
- zastąpienie wyrazu jego synonimem lub antonimem (substytucja),
- zastąpienie brakującego wyrazu pojęciem ogólnym (generalizacja),
- podjęcie na nowo myśli, próba jej przekształcenia (restrukturyzacja).

Aby osiągnąć wysoki poziom efektywności uczenia się, uczniowie powinni poznać tzw. strategie uczenia się. Dzięki

nim uczeń staje się bardziej samodzielny i przejmuje część odpowiedzialności za proces rozwijania swoich umiejętności językowych. Dzięki stosowaniu określonych strategii uczeń potrafi właściwie organizować swój proces uczenia się, szybciej zapamiętywać słownictwo, skuteczniej uczyć się gramatyki oraz rozwijać receptywne (czytanie i słuchanie ze zrozumieniem) i produktywne (mówienie i pisanie) sprawności językowe. Uczniowie liceum i technikum mają świadomość, że języków obcych będą uczyć się jeszcze przez wiele lat, w związku z tym opanowane przez nich strategie na pewno okażą się przydatne w przyszłości.

Wybrane techniki samodzielnego uczenia się:

- zapamiętywanie słów poprzez tworzenie rodzin wyrazów,
- zapamiętywanie słów i zwrotów w kontekście,
- zapisywanie nowych słów i zwrotów na kolorowych kartkach i umieszczanie ich w widocznych miejscach,
- notowanie słownictwa do danego tematu w formie asocjogramu,
- notowanie słownictwa do danego tematu w formie mapy mentalnej,
- zwracanie uwagi na podobieństwa i różnice między językami polskim i rosyjskim,
- zwracanie uwagi na internacjonalizmy – słowa, które w wielu językach brzmią podobnie,
- tworzenie łańcucha wyrazów, w którym ostatnia litera poprzedniego słowa jest pierwszą literą następnego,
- tworzenie grup wyrazów kojarzących się z danym kolorem, kształtem, wielkością lub przeznaczeniem,
- wypisywanie wyrazów rozpoczynających się na daną literę lub dany przedrostek,
- poszukiwanie synonimów lub antonimów,
- przygotowywanie zestawu fiszek, na których po jednej stronie zapisuje się słowo, zwrot lub zdanie w języku polskim, a na odwrocie – ich znaczenie w języku rosyjskim (ucząc się, można łatwo sprawdzić poprawność odpowiedzi),
- zwracanie uwagi na różnice w gramatyce języków polskiego i rosyjskiego (pozwala to unikać błędów wynikających z interferencji językowej),
- samodzielne odkrywanie reguł gramatycznych,
- sporządzanie tabel przedstawiających podstawowe typy deklinacji i koniugacji,
- uczenie się na pamięć tekstów wierszy i piosenek (warto połączyć tekst z pantomimą, tańcem, ubarwić go mimiką, np. recytować wiersz, rapując),
- ustne lub pisemne tworzenie historyjek z użyciem podanych wyrazów,
- tworzenie dialogów na podstawie schematów oraz samodzielne układanie schematów do dialogów,
- przedstawianie znaczeń w formie graficznej,
- traktowanie zdjęć lub rysunków jako dodatkowego źródła informacji na temat treści tekstu.

7.10. Praca z Portfolio językowym

Europejskie portfolio językowe to osobisty dokument, który stwarza uczącemu się możliwość zaprezentowania swoich umiejętności językowych i doświadczeń międzykulturowych związanych z nauką języków obcych. Skłania także do autorefleksji dotyczącej sposobów uczenia się i efektywności podejmowanych działań. Głównymi celami opracowania i wprowadzenia *Europejskiego portfolio językowego* są:

- umacnianie różnorodności oraz tożsamości językowej i kulturowej narodów Europy,
- upowszechnianie idei *lifelong learning*, czyli m.in. doskonalenia znajomości języków i kultur przez całe życie,
- rozwijanie odpowiedzialności i autonomii ucznia w procesie uczenia się, w tym doskonalenie umiejętności samodzielnego uczenia się,
- przyczynianie się do rozwoju osobistego i ułatwianie mobilności obywateli Europy przez stosowanie wspólnego, jasnego i porównywalnego opisu zdobywanych przez nich umiejętności i kwalifikacji językowych.

Europejskim portfolio językowym może posługiwać się każdy, kto uczy lub uczył się języka obcego/języków obcych, musi być ono jednak dostosowane do wieku i potrzeb osoby uczącej się. Do uczniów liceum i technikum adresowane jest *Portfolio dla młodzieży szkół średnich i dorosłych (16+)*¹⁶.

Systematyczna praca z portfolio językowym pozwala:

- poznawać siebie jako osobę uczącą się,
- nabierać wiary we własne możliwości,
- stopniowo zdobywać umiejętności językowe,
- oceniać swoje postępy w poznawaniu języków i kultur,
- dokonywać analizy własnych sposobów uczenia się,
- usamodzielniać się w nauce języków,
- świadomie doskonalić kompetencję językową, komunikacyjną, międzykulturową i różnokulturową.

Europejskie portfolio językowe składa się z trzech części: *Paszportu językowego*, *Biografii językowej* i *Dossier*. Każda z nich ma swoje miejsce w procesie nauki języka i pełni określoną funkcję.

Paszport językowy to dokument prezentujący profil językowy jego posiadacza. Zawiera on informacje o Radzie Europy i Paszporcie, dane właściciela, wykaz języków obcych, które on zna lub których się uczy, tabelę samooceny oraz informacje dotyczące przebiegu nauki.

Biografia językowa to osobisty zapis doświadczeń związanych z nauką języków oraz autorefleksja ucznia na temat własnych strategii uczenia się i celów nauki.

Dossier to teczka, w której właściciel *Portfolio* gromadzi swoje najlepsze prace (wypracowania, listy, sprawdziany)

¹⁶ <https://www.ore.edu.pl/2015/03/europejskie-portfolio-jezykowe-epj/>

potwierdzające poziom umiejętności językowych, opinie i oceny nauczyciela, dyplomy, zaświadczenia o udziale w konkursach, wymianie międzyszkolnej, projektach, kursach językowych, wycieczkach itd.

Europejskie portfolio językowe jest własnością ucznia, który sam decyduje o tym, jakie informacje będzie ono zawierać i jak często będzie je w nim zamieszczał. Sam także decyduje, gdzie, komu i w jakich okolicznościach je pokaże. Dzięki *Portfolio* uczący się będzie mógł przekazać informacje o tym, jakie języki i w jakim stopniu opanował, jak się ich uczy i czego chce się jeszcze nauczyć. Zadaniem nauczyciela jest zapoznanie ucznia z tym nowoczesnym dokumentem oraz uświadomienie mu, w jakich sytuacjach portfolio może okazać się przydatne (zmiana szkoły, ubieganie się o pracę itd.).

7.11. Internet jako środek dydaktyczny i źródło informacji

Wykorzystanie komputerów i urządzeń multimedialnych z łączem internetowym jest bardzo ważne zarówno w procesie uczenia się, jak i w nauczaniu języka rosyjskiego. Od wielu lat funkcjonuje w metodyce nauczania języków obcych termin CALL (*Computer Assisted Language Learning* – nauka języków obcych wspomagana komputerowo). Umiejętne korzystanie z zasobów Internetu podczas jednostki lekcyjnej może w znacznej mierze przyczynić się do sukcesu dydaktycznego. Jego wymiernym rezultatem będzie wzrost kompetencji komunikacyjnej, językowej i międzykulturowej u osób uczących się języka.

Zajęcia z wykorzystaniem Internetu umożliwiają:

- szybki dostęp do informacji na dany temat (np. o kulturze, tradycjach i obyczajach Rosjan),
- korzystanie z różnorodnych programów i słowników multimedialnych,
- stworzenie własnej strony internetowej,
- utrzymywanie kontaktów i wymianę opinii za pomocą poczty elektronicznej, czatu lub innych komunikatorów,
- uczestnictwo w międzynarodowych, międzyszkolnych lub międzyklasowych projektach internetowych.

Internet dostarcza nam wielu pomocy dydaktycznych. Można skorzystać z zamieszczonych tam zdjęć, map, planów miast itd. Wspólnie z uczniami można wybrać się na wirtualny spacer do muzeum, podziwiać zabytkowe obiekty, zapoznać się ze zbiorami bibliotek, repertuarem kin i teatrów. Wiele stron umożliwia spotkania z literaturą, muzyką, malarstwem. Spotkania te stanowią uzupełnienie tradycyjnego sposobu omawiania utworów. Dzięki zastosowaniu internetu na lekcji języka rosyjskiego można rozwijać wszystkie sprawności językowe:

- czytanie – duża różnorodność tekstów na określony temat;

- pisanie – komunikowanie się za pomocą poczty elektronicznej, komunikatorów, uczestnictwo w forach internetowych, pisanie własnego blogu;
- mówienie – komunikowanie się za pomocą telefonii internetowej, korzystanie z różnorodnych programów multimedialnych;
- rozumienie ze słuchu – słuchanie internetowych audycji radiowych lub telewizyjnych oraz serwisów agencji informacyjnych, słuchanie utworów muzycznych.

Dodatkowo warto skorzystać z możliwości komunikowania się z nauczycielem języka rosyjskiego, kolegami z klasy/grupy językowej oraz innymi osobami znającymi język rosyjski lub uczącymi się tego języka. Dzięki forom i komunikatorom internetowym uczeń może zadawać pytania, udzielać odpowiedzi, zgłaszać i wyjaśniać ewentualne wątpliwości, wyrażać swoje opinie i poglądy w języku rosyjskim.

Przygotowując się do lekcji z wykorzystaniem Internetu, nauczyciel dokładnie zapoznaje się z zawartością wybranych stron oraz ocenia ich wartość dydaktyczną. Dokonując selekcji materiałów internetowych, powinien uwzględnić następujące aspekty:

- związek z realizowaną tematyką programową,
- poziom trudności języka rosyjskiego,
- aktualność,
- wartości realioznawcze,
- treści motywujące do wypowiadania się w języku rosyjskim.

Po dokonaniu wyboru materiału nauczyciel go dydaktyzuje, tzn. opracowuje zadania i ćwiczenia, planuje wykorzystanie określonych technik.

Niewątpliwą zaletą korzystania z Internetu jest równy dostęp do informacji i zasobów danych, zarówno uczniów z wielkich ośrodków miejskich, jak i małych miasteczek czy odległych wiosek. Dzięki temu odległość geograficzna traci znaczenie jako bariera komunikacyjna, i wraz z rozwojem Internetu następuje wyrównanie szans edukacyjnych.

8. Ocenianie osiągnięć uczniów

8.1. Uwagi ogólne

Systematyczna kontrola i możliwie jak najbardziej obiektywna ocena są ważnym, choć czasem niedocenianym, elementem procesu dydaktycznego. Pozwalają one nauczycielowi określić poziom opanowania przez uczniów danej partii materiału przewidzianego programem, a także zdiagnozować przyczyny sukcesów i niepowodzeń uczniów. Poza tym kontrola

i ocena powinny sprzyjać autorefleksji ucznia oraz motywować go do dalszej pracy.

Aby jednak kontrola i ocena wyników nauczania przyniosły oczekiwany skutek, trzeba sobie uświadomić, że należy zminimalizować stres im towarzyszący. Jak tego dokonać?

Należy:

- uświadomić uczniom na początku roku szkolnego, że błędy są czymś normalnym w procesie uczenia się języka obcego (nie myli się ten, kto nic nie robi);
- uświadomić uczniom, że poprawiamy błędy po to, aby im pomóc dobrze opanować język;
- przedstawić uczniom swoje zasady korygowania błędów, uwzględniając także ich sugestie. Niech wypowiedzą się, jak chcieliby być poprawiani oraz jaki sposób korekty uważają za najefektywniejszy;
- zapoznać uczniów z systemem znaków korekcyjnych stosowanych w pracach pisemnych;
- prowadzić swoistą statystykę błędów uczniowskich, analizować je z uczniami, a potem ćwiczyć poprawną wersję.

Kontrolując i oceniając, zawsze należy pamiętać o postawionych sobie i uczniom wcześniej celach. Sprawdzamy przecież, czy zostały one osiągnięte. Zły wynik sprawdzianu to porażka nie tylko ucznia.

Jasno, konkretnie sformułowane cele ułatwiają opracowywanie sprawdzianów i ocenianie wyników nauczania. Umożliwiają także uczniom dokonywanie systematycznej samooceny. Nauczyciel, oprócz bieżącej kontroli w zakresie poszczególnych sprawności językowych, zobligowany jest także do przeprowadzania okresowych sprawdzianów wiedzy i umiejętności.

Kontrola bieżąca mobilizuje uczniów do systematycznej pracy oraz pozwala nauczycielowi zorientować się, czy dana partia materiału została opanowana w stopniu pozwalającym na przejście do następnej jego części.

Kontrola okresowa służy sprawdzeniu opanowania całości materiału realizowanego w określonym dłuższym odcinku czasu (miesiąc, semestr). Zazwyczaj jest to sprawdzian pisemny.

Przygotowując się do tego rodzaju kontroli, nauczyciel powinien:

- określić termin sprawdzianu,
- określić zestaw umiejętności, które będzie sprawdzał,
- określić zakres materiału językowego, który wystąpi na sprawdzianie,
- określić zestaw tekstów i ćwiczeń wcześniej realizowanych, które należy powtórzyć i utrwalić,
- zaprezentować kryteria oceny,
- zasugerować sposoby przygotowania się do sprawdzianu.

O wszystkich powyższych kwestiach nauczyciel powinien poinformować uczniów z odpowiednim wyprzedzeniem.

Podczas omawiania wyników sprawdzianu najpierw należy wyeksponować dobre strony uczniowskich wypowiedzi czy

prac, a dopiero potem wskazać na ich mankamenty i przeprowadzić określone ćwiczenia, które pozwolą uniknąć błędów w przyszłości.

8.2. Ocenianie osiągnięć uczniów w zakresie poszczególnych sprawności językowych

Aby dokonać właściwej oceny postępów w nauce, należy odnieść je do przewidywanych osiągnięć uczniów w zakresie poszczególnych sprawności językowych.

8.2.1. Sprawność rozumienia ze słuchu

Uczeń powinien:

- kojarzyć dźwięki z ich obrazami graficznymi,
- rozróżniać dźwięki w wyrazach brzmiących podobnie,
- rozróżniać sylaby akcentowane i nieakcentowane,
- wskazać akcent logiczny w zdaniu,
- rozróżniać poszczególne wyrazy w zdaniach,
- rozróżniać zdania oznajmujące, pytające i wykrzyknikowe,
- odróżniać zdania oznajmujące od zdań pytających bez słowa pytającego,
- prawidłowo reagować, zarówno werbalnie jak i niewerbalnie, na polecenia nauczyciela dotyczące sytuacji szkolnej,
- prawidłowo reagować na pytania nauczyciela lub innych uczniów w zakresie tematyki przewidywanej programem,
- rozumieć zdania składające się ze znanych wyrazów,
- rozumieć sens prostych autentycznych wypowiedzi,
- rozumieć bardzo krótkie, proste teksty fabularne, domyślając się z kontekstu znaczenia nieznanymi wyrazami,
- wyodrębniać w tekście istotną informację,
- rozumieć krótkie, proste wypowiedzi dialogowe i monologowe, wypowiedziane przez naturalnych użytkowników języka w tempie dostosowanym do celów dydaktycznych w sytuacji zakłóceń zewnętrznych, dotyczące tematyki zgodnej z programem nauczania (nagranie CD lub DVD),
- klasyfikować i zapamiętywać potrzebne mu informacje z tekstu,
- określać główną myśl tekstu,
- wyróżniać poszczególne części tekstu,
- określać kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, uczestników),
- rozróżniać formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

8.2.2. Sprawność mówienia

Uczeń powinien:

- zadawać nauczycielowi lub kolegom pytania odnoszące się do sytuacji rzeczywistej lub zaaranżowanej za pomocą różnych środków dydaktycznych,
- udzielić odpowiedzi twierdzącej lub przeczącej na pytania nauczyciela lub innych uczniów,

- uzyskać określone informacje dotyczące sytuacji rzeczywistej lub zaaranżowanej,
- modyfikować dialog wzorcowy, wprowadzając własne realia,
- przeprowadzić rozmowę (np. telefoniczną) w zakresie tematyki programowej,
- stosować w dialogach zwroty grzecznościowe,
- wyrażać swoje opinie,
- przekazać treść prostej, krótkiej wypowiedzi lub tekstu fabularnego w formie krótkiego opowiadania,
- sformułować krótką wypowiedź polegającą na wprowadzeniu do opracowanego wcześniej tekstu realiów własnych,
- zredagować krótką wypowiedź zawierającą fakty z przeszłości i teraźniejszości,
- zredagować krótką wypowiedź na temat planów i zamierzeń,
- wypowiedzieć się krótko – na temat zdarzenia autentycznego lub zaaranżowanego – za pomocą prostych środków dydaktycznych z zastosowaniem leksyki i konstrukcji gramatycznych i składniowych określonych w programie,
- odgrywać różne role w procesie komunikowania się,
- opanować pamięciowo kilka wierszy lub/i tekstów piosenek,
- stosować formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

8.2.3. Sprawność czytania ze zrozumieniem

Uczeń powinien:

- przeczytać opracowany tekst drukowany z zaznaczonymi akcentami, przestrzegając zasad prawidłowej wymowy, akcentuacji i intonacji,
- przeczytać poprawnie opracowany tekst pisany z zaznaczonymi akcentami,
- wyszukać w tekście znane wyrazy, zdania lub fragmenty będące odpowiedziami na pytania dotyczące tegoż tekstu,
- domyślać się w trakcie czytania znaczenia nowych wyrazów na podstawie kontekstu,
- przeczytać i zrozumieć różnego rodzaju napisy informacyjne dotyczące tematyki programowej,
- wyszukać w krótkim, prostym tekście określone informacje,
- dokonać autokorekty błędów dotyczących wymowy i akcentuacji popełnionych podczas czytania,
- wyodrębnić w krótkim, prostym tekście poszczególne części i zatytułować je lub określić ich główne myśli,
- domyślać się treści tekstu na podstawie jego fragmentu lub tylko tytułu,
- ustalić porządek chronologiczny wydarzeń w krótkim, prostym tekście fabularnym,
- przeczytać samodzielnie ze zrozumieniem krótki, prosty tekst dydaktyczny zawierający słownictwo i konstrukcje gramatyczne objęte programem,
- posługiwać się słownikiem dwujęzycznym,

- określać kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, nadawcę, odbiorcę),
- określać intencje nadawcy/autora tekstu,
- rozróżniać formalny i nieformalny styl tekstu.

8.2.4. Sprawność pisania

Uczeń powinien:

- kaligraficznie pisać poszczególne litery alfabetu rosyjskiego oraz prawidłowo je łączyć,
- dokonać transpozycji tekstu drukowanego na tekst pisany,
- dokonać transpozycji dźwięków lub ciągów dźwięków na ich graficzne odpowiedniki,
- stosować podstawowe znaki interpunkcyjne,
- zapisać ze słuchu krótki tekst zawierający znane słownictwo,
- ułożyć i zapisać plan w formie pytań do opracowanego tekstu,
- odpowiedzieć pisemnie na pytania do opracowanego tekstu,
- zaadresować poprawnie kopertę,
- napisać pocztówkę, krótki list lub e-mail o tematyce objętej programem,
- wypełnić ankietę, formularz itp.,
- napisać krótkie streszczenie przeczytanego lub wysłuchanego tekstu zawierającego znane słownictwo i struktury gramatyczne,
- napisać ogłoszenie do gazety lub do zamieszczenia w Internecie (np. w celu nawiązania znajomości),
- zredagować krótką wypowiedź zawierającą charakterystykę wybranej postaci,
- zredagować krótką wypowiedź pisemną zawierającą fakty z przeszłości i teraźniejszości,
- zredagować krótką wypowiedź pisemną zawierającą informacje dotyczące planów na przyszłość,
- zredagować krótki tekst dotyczący tematyki objętej programem,
- wyrażać swoje opinie,
- zredagować krótkie wypracowanie na podstawie opracowanego wcześniej słowniczka tematycznego,
- podczas pisania korzystać ze słownika dwujęzycznego i ortograficznego,
- stosować formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

Zdobyte przez ucznia umiejętności w zakresie poszczególnych sprawności możemy sprawdzać, stosując poniższe techniki:

Rozumienie ze słuchu

- test z zadaniami wielokrotnego wyboru,
- zadania typu prawda/fałsz,
- udzielanie odpowiedzi na pytania zamknięte i otwarte,
- porządkowanie zdań zgodnie z chronologią wydarzeń,

- zaznaczanie odpowiednich informacji,
- przyporządkowywanie pytań odpowiedziom,
- dopasowywanie informacji do materiału ikonograficznego,
- parafrazowanie wypowiedzi,
- przyporządkowywanie wypowiedzi odpowiednim osobom,
- uzupełnianie zdań brakującymi informacjami.

Czytanie ze zrozumieniem

- test z zadaniami wielokrotnego wyboru,
- zadania typu prawda/fałsz,
- udzielanie odpowiedzi na pytania zamknięte i otwarte,
- zaznaczanie odpowiednich informacji,
- przyporządkowywanie pytań podanym odpowiedziom,
- porządkowanie fragmentów tekstu zgodnie z chronologią wydarzeń,
- dobieranie tytułu do tekstu,
- uzupełnianie danych na podstawie przeczytanego tekstu,
- dopasowywanie informacji do materiału ikonograficznego,
- wybór słów i zwrotów pasujących do danego tematu,
- eliminowanie wyrazów niepasujących do danego tematu,
- przyporządkowywanie wypowiedzi odpowiednim osobom,
- uzupełnianie brakujących informacji,
- uzupełnianie luk w tekście.

Mówienie

- zasięgnięcie i udzielanie informacji,
- odgrywanie ról,
- tworzenie dialogów,
- relacjonowanie wydarzeń,
- prowadzenie rozmowy sterowanej,
- redagowanie wypowiedzi na podstawie materiału ikonograficznego,
- redagowanie wypowiedzi na podstawie planu w formie pytań, zdań oznajmujących lub równoważników zdań,
- wyrażanie opinii,
- argumentowanie.

Pisanie

- uzupełnianie ankiet i formularzy,
- przekazywanie wiadomości pisemnej (SMS, e-mail),
- redagowanie życzeń, pozdrowień,
- redagowanie zaproszeń, ogłoszeń,
- pisanie listów prywatnych,
- redagowanie wypowiedzi pisemnej na podstawie materiału ikonograficznego,
- redagowanie wypowiedzi pisemnej na podstawie planu w formie pytań, zdań oznajmujących lub równoważników zdań.

8.3. Ocenianie uczniów z problemami dyslektycznymi

Zasady oceniania osiągnięć ucznia ze zdiagnozowaną dysleksją, dysgrafią lub dysortografią powinny uwzględniać indywidualne warunki, adekwatne do możliwości ucznia, w tym m.in.:

- wydłużanie czasu podczas pisania kartkówek, sprawdzianów i klasówek,
- umożliwianie uczniowi korzystania z komputera podczas pisania prac kontrolnych (w przypadku dysgrafii),
- stosowanie opisowej oceny samodzielnej pracy ucznia i jego zaangażowania w poprawę błędów,
- ocenianie prac pisemnych przede wszystkim pod względem treści, bogactwa leksykalnego i kompozycji,
- nieuwzględnianie błędów ortograficznych w ocenianiu pracy,
- sprawdzanie wiedzy i umiejętności przede wszystkim poprzez odpowiedzi ustne i sprawdziany w formie testów,
- stosowanie dodatkowych pytań naprowadzających podczas sprawdzania umiejętności czytania ze zrozumieniem/rozumienia ze słuchu,
- unikanie presji czasowej podczas czytania tekstu,
- umożliwianie dodatkowego wysłuchania tekstu,
- sprawdzanie umiejętności czytania ze zrozumieniem w obecności samego nauczyciela (unikanie czytania na forum klasy).

8.4. Wewnątrzszkolny system oceniania

Zgodnie z art. 44b Ustawy o systemie oświaty¹⁷, szczególne warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego uczniów określa statut szkoły.

Obejmują one:

- kryteria oceniania zachowania,
- warunki podwyższania ocen,
- sposób informowania rodziców,
- sposób uzasadniania wystawionych ocen,
- sposób ustalania ocen bieżących i śródrocznych,
- terminy ustalania ocen śródrocznych i rocznych,
- stosowanie ocen opisowych.

W ramach oceniania do zadań nauczyciela języka rosyjskiego należy przede wszystkim:

- sformułowanie wymagań edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych ocen śródrocznych i rocznych,
- ustalanie ocen bieżących, śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych,
- ustalanie warunków i sposobu przekazywania rodzicom informacji o postępach i trudnościach w nauce ucznia.

¹⁷ Dz.U. z 2018 r. poz. 1457, 1560, 1669 i 2245

Bardzo pomocnym w tym kontekście może okazać się *Przedmiotowy system oceniania*, zawierający szczegółowy wykaz przewidywanych osiągnięć uczniów na konkretne oceny, w ramach poszczególnych modułów programowych. *Przedmiotowy system oceniania* może stanowić także doskonały materiał służący samoocenie ucznia.

9. Bibliografia

Borgensztajn Joanna, Karczewska-Gzik Agnieszka, Milewska Marta, Witkowska Elżbieta, Malinowski Michał, *Wytyczne do tworzenia programów nauczania i scenariuszy zajęć*, Warszawa, Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2018

Council of Europe: Coste Daniel, North Brian, Sheils Joseph, Trim John, *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Warszawa, Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, 2003

Dylak Stanisław, *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Warszawa, Wydawnictwo Szkolne PWN, 2003

Komorowska Hanna, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1999

Niemierko Bolesław, *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1997

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty Dz.U. z 2018 r. poz. 1457, 1560, 1669 i 2245

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz.U. 2012 poz. 131

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, Dz.U. 2015 poz. 843

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz.U. 2017 poz. 703

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz.U. 2017 poz. 1575

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz.U. 2018 r. poz. 467

